

Nr 109.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 145 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953, föreslagit riksdagen

1. att godkänna av departementschefen förordade grunder för organisationen av de högre allmänna läroverkens gymnasier;

2. att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig anslutning till vad departementschefen förordat fastställa linjeorganisationen för de särskilda läroverkens gymnasier;

3. att föreskriva, att såsom villkor för upprättande vid visst läroverk av gymnasielinje, som icke ingår i läroverkets nuvarande organisation, skall gälla, att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla för läroverkets gymnasium erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för läroverket erforderlig vaktmästarpersonal;

4. att förklara sig intet ha att erinra mot att lyceiorganisationen vid de allmänna läroverken nedlägges;

5. att besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1954/55 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Göteborg* under villkor att Göteborgs stad åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

6. att besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1954/55 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Sundsvall eller dess grannskap* under villkor att vederbörande kommun åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för an-

skaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

7. att besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1955/56 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Nederkalix* under villkor att *Nederkalix* kommun åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

8. att besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1955/56 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Stockholm* under villkor att *Stockholms stad* åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

9. att besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1956/57 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Lund* under villkor att *Lunds stad* åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för gymnasiet erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

10. att bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa linjeorganisationen för de här ifrågavarande försöksgymnasierna;

11. att bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma förläggningssorten för det försöksgymnasium, som skall inrättas i *Sundsvalls stad* eller dess grannskap; samt

12. att bemyndiga Kungl. Maj:t att för visst fall förordna, att försöksgymnasium skall vara organisatoriskt anknutet till allmänt läroverk eller folkskoleseminarium i orten.

Beträffande den av departementschefen förebragta utredningen, i den mån den icke medtagits i utskottets redogörelse, får utskottet hänvisa till ovannämnda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 429) och den andra inom andra kammaren av

herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 538), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 145 måtte uttala att kristendomsämnets ställning i gymnasiets tim- och kursplaner icke bör försvagas,

dels en inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* väckt motion (II: 534), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att den av skolöverstyrelsen föreslagna reduktionen av antalet lärotimmar i ämnet kristendomskunskap icke må äga rum,

dels en inom andra kammaren av herr *Håstad* väckt motion (II: 535), vari hemställts, att riksdagen, i samband med behandlingen av proposition nr 145, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att Kungl. Maj:t vid fastställandet av det nya gymnasiets ämnesuppdelning och kursplaner måtte ge franskan en starkare ställning än som föreslås av skolöverstyrelsen,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ranmark m. fl.* (I: 430) och den andra inom andra kammaren av herr *Widén m. fl.* (II: 533), i vilka hemställts, att riksdagen i anledning av proposition nr 145 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den av skolkommisionen förutsatta prövningen av frågan om samhällsläran som självständigt ämne vid läroverken snarast möjligt kommer till stånd,

dels en inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Kyling* väckt motion (II: 536), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående villkoren för inrättande hädanefter av kommunala gymnasier, så att dylika endast måtte inrättas där de fyller ett rationellt behov,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 428) och den andra inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Staxäng* (II: 537), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att som villkor för upprättande av försöksgymnasier skall gälla att särskild linje skall omfatta minst femton elever.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för motiveringen för de motionsvis framställda yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna II: 533—538.

Provisorisk gymnasierreform.

Inledning.

När propositionen avläts till 1950 års riksdag angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling, redogjorde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Weijne*, för de vidlyftiga utredningar om gymnasiets organisation, som verkstälts under 1940-talet, och skisserade slutligen en reform av gymnasiet, varigenom detta skulle sättas i stånd att bättre motsvara nya behov, som småningom allt tydligare givit sig till känna och under det närmaste årtiondet kunde beräknas komma att fram-

träda med ökad styrka (prop. 1950:70 s. 389—515). Reformen betecknades som provisorisk och karakteriserades därmed som en första etapp av en längre gående omorganisation, vilken borde genomföras, när enhetsskolan nått så långt i sin utveckling, att grunden och arbetsuppgifterna för ett till enhetsskoleorganisationen knutet gymnasium säkert kunde överblickas.

I de av riksdagen godkända riktlinjerna för skolväsendets utveckling beröres den provisoriska gymnasireformen i sjunde punkten, som i den av Kungl. Maj:t fastställda formen har följande lydelse: »Från tidpunkt, som senare bestämmes, skall vid de högre allmänna läroverken kunna anordnas en allmän gymnasielinje, varvid i avseende på linjens organisation och villkoren för dess upprättande vid de särskilda läroverken i huvudsak skall gälla vad av särskilda utskottet anförts. I samband därmed skall en revision av differentieringssystemet på gymnasiets högstadium företagas, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje.»

Sedan de erforderliga utredningarna rörande den planerade omorganisationen nu avslutats, har departementschefen funnit tiden vara inne att företaga ärendet till slutligt avgörande.

Gymnasiets nuvarande organisation.

I den nuvarande läroverksorganisationen består gymnasiet av tre eller fyra ettåriga klasser (ringar). Det treåriga gymnasiet bygger på realskolans högsta klass, det fyraåriga på dess näst högsta. Av gammalt har gymnasiet varit delat på två bildningslinjer: latingymnasium och realgymnasium. De fyraåriga formerna överväger inom latingymnasiet, de treåriga inom realgymnasiet.

Antalet allmänna läroverk med statligt gymnasium är innevarande läsår 72. De flesta står öppna för både manlig och kvinnlig ungdom, alla har realgymnasium och alla, utom ett, latingymnasium.

Därjämte finnes 34 kommunala gymnasier, som är påbyggnader på statliga realskolor och står under ledning av realskolans rektor. Sex av dessa gymnasier befinner sig enligt beslut av 1951 års riksdag under förstatligande. I regel är de kommunala gymnasierna treåriga; tre av dem är dock fyraåriga eller har treåriga och fyraåriga linjer vid sidan av varandra. Numera är flertalet kommunala gymnasier utrustade med såväl latin- som realgymnasium; 8 har dock endast realgymnasium och 2 endast latingymnasium. Samtliga har både manliga och kvinnliga lärjungar.

Där båda linjerna finns, rekryteras latinlinjen övervägande av kvinnlig ungdom och reallinjen av manlig.

Enligt 1933 års förnyade läroverksstadga har gymnasiet till uppgift att på grundvalen av det i realskolan meddelade kunskapsmättet bibringa en fördjupad och utvidgad allmän medborgerlig bildning; därjämte har gymnasiet till särskilt ändamål att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vidare utbildas vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt.

Läroämnena på gymnasiet är desamma som i realskolan; därtill kommer filosofi samt på latinlinjen latin och grekiska, av vilka dock filosofi och

grekiska förekommer endast i de båda högsta ringarna. På realgymnasiet delas matematiken i de högsta ringarna i två skilda läroämnen: matematik (allmän kurs) och matematik (specialkurs). Övningsämnena är på båda linjerna teckning, musik och gymnastik med lek och idrott.

I de två första ringarna av fyraårigt gymnasium och den första av treårigt är samtliga på timplanen upptagna läro- och övningsämnena obligatoriska; befrielse från en del av undervisningen i övningsämnena kan dock av rektor medgivnas, om lärjunge med hänsyn till kommunikationerna eller av annan anledning är i behov av lättnad i arbetsbördan.

Karakteristiskt för de båda högsta ringarna, som tillsammans bildar »det differentierade gymnasiet», är ett tillvalssystem, som avser att tillgodose lärjungarnas skiftande önskemål och behov.

Varje lärjunge bestämmer sig före inträdet i det differentierade gymnasiet för en viss ämnesgrupp, bestående av fem fasta ämnen och tre (eller i vissa fall två) tillvalsämnen. De tre ämnena kristendoms-kunskap, modersmålet och historia med samhällslära är obligatoriska för alla lärjungar och ingår alltså såsom fasta ämnen i ämnesgruppen. På latinlinjen är dessutom latin och franska fasta ämnen, på reallinjen engelska och matematik (allmän kurs). Tillvalsämnena väljes bland vissa i stadgan angivna ämneskombinationer, 11 till antalet på latinlinjen och 7 på reallinjen. Vid vissa läroverk kan gymnasisterna läsa spanska, ryska eller finska i stället för något av de vanliga ämnena. Utöver sin ämnesgrupp kan lärjunge efter medgivande av rektor och ämneskonferens få medtaga ännu ett ämne, tilläggsämnet. Tillvalsfrekvensen för de olika ämneskombinationerna samt den utsträckning, i vilken de olika läroämnena faktiskt läses på respektive linjer har redovisats i två på s. 5 och 6 i statsrådsprotokollet intagna tabeller.

Gällande läroverksstadga anvisar ännu en organisationsform med samma kunskapsmål som gymnasiet, nämligen lyceet, som skulle kunna delas i tre bildningslinjer: latinlyceet, reallyceet och nyspråkliga lyceet. Lyceet skulle med ett års tidsvinst föra lärjungarna från folkskolans sjätte klass till studentexamen. Latin- och reallyceerna har prövats några år på trettioalet men samlade icke något större antal lärjungar och avvecklades under krisåren. Något nyspråkligt lyceum har aldrig kommit till stånd. Det förekommer dock, att privatister avlägger studentexamen efter ford-ringarna för det nyspråkliga lyceet.

Studentexamen är den normala avslutningen av gymnasiestudierna. Den är icke obligatorisk, men praktiskt taget alla lärjungar i högsta ringen anmäler sig till vårterminens examen. Den skriftliga prövningen utgöres av tre obligatoriska prov, på latinlinjen i modersmålet, latin och franska, på reallinjen i modersmålet, engelska och matematik (allmän kurs). Dessutom kan examinand, om han så önskar, undergå skriftligt prov på latinlinjen i tyska, engelska och matematik samt på reallinjen i tyska, fysik och ettdera av ämnena franska och specialmatematik. De flesta lärjungar, som medtar matematik på latinlinjen och fysik eller specialmatematik på reallinjen, deltagar i de skriftliga proven i respektive ämnen.

Den muntliga prövningen i studentexamen omfattar förhör i fyra eller högst fem ämnen.

Kalenderåret 1951 avlade 4 425 personer studentexamen, därav 175 som privatister. Antalet examina på latinlinjen var 1 687, på reallinjen 2 698 och på nyspråkliga linjen 40. I 85 fall hade examen vunnits efter om-

prövning. Procenten underkända är vanligen låg; år 1951 underkändes bland läroverkens egna lärjungar 5,4 procent i den skriftliga och 3,1 procent i den muntliga prövningen.

Lärjunge, som avlagt studentexamen, har rätt att undergå fyllnadsprövning enligt fordringarna för studentexamen. Fyllnadsprövning kan försiggå även i ämne, som tillhör annan linje. Man brukar ofta skilja mellan »kompetenskompletteringar» som innebär, att examinanden önskar skaffa sig betyg i ämnet, som icke har ingått i hans examen, och »konkurrenskompletteringar», som innebär, att examinanden vill höja det vitsord han fått i examen.

Antalet fyllnadsprövningar har tidvis varit mycket stort. Maximum inregistrerades år 1945, då antalet helt eller delvis fullföljda fyllnadsprövningar uppgick till icke mindre än 9 331. Utvecklingen efter denna tidpunkt framgår av följande tablå:

Kalenderår	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Antal prövningar	9 331	8 464	5 903	4 247	3 746	3 681	3 404.

De vanligaste kompletteringsämnena är för närvarande matematik på latinlinjen, kemi, fysik och allmän matematik på reallinjen samt biologi med hälsolära.

Gymnasiefrågan vid 1950 års riksdag.

I den till 1950 års riksdag avlätna propositionen angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (nr 70) tog dåvarande departementschefen, statsrådet *Weijne*, ställning till de föreliggande utredningarna. Efter en redogörelse för utredningsresultaten ställde han reformförslagen mot bakgrunden av de utvecklingsprocesser i samhället, som tagit sig uttryck i den ökade tillströmningen till de högre skolorna och slutligen utmynnat i strävandena att för landets ungdom i dess helhet säkerställa en avsevärt förbättrad utbildning.

Skolkommissionen hade måst göra ett försök att även för gymnasiets del draga ut konsekvenserna av denna samhällsutveckling, framhöll departementschefen. Dess gymnasium måste sammanställas med den planerade enhetsskolan, där åtta år av den grundläggande skolutbildningen skall vara gemensamma för alla; det motsvarade ett progressivt samhälle, där ett stadigt växande behov av kompletterande gymnasial utbildning för mycket skiftande samhällsändamål komme att göra gymnasieutbildningen eftertraktad inom allt vidare ungdomskretsar. De förutsättningar, under vilka våra gymnasier kommer att arbeta, när dessa utvecklingstendenser mognat, kan dock icke på nuvarande stadium otvetydigt preciseras: först när enhetsskolan en gång står färdig, kan större enighet vinnas om hur denna skolas påbyggnader skall se ut.

Räknar man med en fortskridande skolreform, är det heller icke nödvändigt att omedelbart skrida till förverkligandet av ett maximiprogram. Svårbedömliga delspörsmål, som förutsätter en viss överblick över en ännu blott

påbörjad utveckling, kunde vinna på en förnyad genomarbetning, medan de delar av programmet, som även under nu rådande skolförhållanden skulle bli till gagn för den studerande ungdomen, icke borde undanskjutas. Graden av aktualitet hos de skilda reformprojekten kunde ganska väl avläsas i yttrandena; departementschefen ville som en arbetshypotes acceptera skolöverstyrelsens tidsschema med dess tre perioder: den omedelbart förestående, då praktiskt taget alla i gymnasiet inträdande lärjungar har genomgått den nuvarande realskolan, den därpå närmast följande, då man måste ordna för gymnasiestudier åt lärjungar från de försöksvis inrättade, ännu dock relativt fåtaliga enhetsskolorna, och den tredje, avslutande fasen, då enhetsskolan börjar närma sig sin fullbordan och gymnasiet definitivt måste i sin helhet inorganiseras i enhetsskolesystemet.

Till arbetsuppgifterna under den första perioden räknade Weijne en reform av gymnasiets linjesystem. De båda nuvarande bildningslinjerna hade alltjämt sitt existensberättigande, men de nya uppgifter, som mötte gymnasiet, kunde icke helt tillgodoses inom den gamla ramen. Den från början smala sektor av de akademiska studierna, där ett framgångsrikt arbete vore möjligt utan en solid grund i latin eller matematik, hade successivt vidgats. En motsvarande utveckling på gymnasialstadiet hade emellertid omöjliggjorts av det hittills härskande tvålinjesystemet. Weijne ansåg i likhet med skolöverstyrelsen, att gymnasieorganisationen snarast möjligt borde utvidgas med den allmänna linje som skolkommissionen föreslagit. Weijne anförde därutinnan bland annat följande.

Linjens huvuduppgift måste bli att giva lärjungarna en mer omfattande och fastare orienterad kunskap om nutidssamhället än som är möjligt åstadkomma inom de nuvarande linjerna med deras i var sin riktning specialiserade studiemål. Den matematikkurs, som kan inrymmas i linjens studieplan, kan säkerligen icke erhålla samma omfattning som reallinjens nuvarande allmänna kurs, men den bör kunna överstiga latinlinjens, och den bör med avseende på stoffurvalet få sin prägel av linjens uppgifter i övrigt; de delar av matematiken, som äro värdefulla för statistiskt arbete, böra på denna linje betonas, medan det geometriska inslaget bör kunna mycket avsevärt förtunnas. Huruvida jämväl en kurs i latin bör inläggas i den allmänna linjen, måste tills vidare lämnas oavgjort. Ur vissa synpunkter vore det önskvärt att så kunde ske, men schemautrymmet är trångt för de många intressen linjen har att tjäna. Först när tim- och kursplaner äro utarbetade, så att latinkursens värde kan vägas mot de studier i andra fack, som den komme att undantränga, är det möjligt att på denna punkt träffa ett avgörande. I övrigt bör linjen mer än de båda andra präglas av uppgiften att meddela ospecialiserad allmänbildning.

Tills vidare synes det mig klokt att stanna med ett trelinjesystem, som vid sidan av latin- och reallinjerna omfattar en allmän linje. Det kan icke vara önskvärt att på ett så tidigt stadium som vid inträdet på gymnasiet ställa lärjungarna inför alltför många alternativ, som för de villrådiga måste öka riskerna för felval. — — —

Att införandet av en allmän linje bör kunna möjliggöra en beskränning av det nuvarande differentieringssystemet, på sätt skolöverstyrelsen i sitt utlåtande har utrett, får väl anses ligga i sakens natur. Även enligt min mening bör tillvalssystemet förenklas, då den allmänna linjen införes, så att varje lärjunge vid inträdet i näst högsta ringen har att träffa ett val mellan två eller allra högst tre studiealternativ i stället för som nu mellan sju eller elva. Det blir även efter en sådan reduktion av differentieringssystemet möjligt att tillgodose de mest trängande differentieringsbehoven. Sedan den allmänna linjen från de båda andra övertagit de lärjungegrupper, som ha valt någon av dessa linjer, endast emedan ingen mellanlinje står till buds, kan sannolikt i båda fallen en enkel gaffelgrening vara tillräcklig, så att latinlinjen i de båda högsta ringarna delar sig i en helklassisk gren och reallinjen i en matematisk och en biologisk gren. I vad mån latinlinjen kan göras användbar även för lärjungar, som måste kunna redovisa kurser i matematik utöver realexamen, bör undersökas vid utarbetandet av undervisningsplanerna, men den för närvarande låga deltagarfrekvensen i ämnet, vilken troligen skulle ytterligare pressas genom införandet av en allmän linje, gör det knappast möjligt att vid latinlinjens omorganisation tillmätta detta ämne större vikt.

Om således de båda nuvarande linjerna icke göras alldeles stela utan bibehålla möjligheten till en viss grovsortering av lärjungarna efter deras intressen och tillämnade levnadsbanor, synes en motsvarande rörelsefrihet böra medgivas även på den allmänna linjen. Vid sidan av linjens relativt ospecialiserade huvudstam bör då i första hand en nyspråklig sidogren övervägas för de båda högsta ringarna. Därigenom skulle en möjlighet till förstärkt språkutbildning öppnas för lärjungarna, vilken torde komma att uppskattas av dem som syfta till kommersiell verksamhet eller eljest räkna med att i framtiden stå i livligare kontakt med de ledande kulturländerna. Det är min förhoppning, att, även om engelskan i överensstämmelse med de båda skolkommittéernas enhälliga förslag göres till gymnasiets huvudspråk, de syftemål, som avses med de olika hit ingivna petitionerna till franskans förmån, därigenom åtminstone till någon del skola kunna tillgodoses. — — —

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag en allmän översyn av gymnasiets undervisningsplan påkallad i samband med införandet av den tredje linjen, varvid även de hygieniska önskemål böra beaktas, som föranlett . . . reduktion av realskolans timplan. Jag skulle gärna se, att därvid även en minskning av de samtidigt lästa ämnenas antal kunde åvägbringas i överensstämmelse med tendenserna hos det av skolkommisionen framlagda nordhultska förslaget; i varje fall bör ingen *ökning* ifrågakomma av det antal läroämnen, som nu läsas parallellt i den differentierade delen av latin- och realgymnasierna. Skolöverstyrelsens förslag att redan under provisorietiden ge den allmänna linjen en sådan utformning, att vissa av skolkommisionens idéer där kunna prövas, synes mig i hög grad beaktansvärt; även på de båda andra linjerna böra dock åtgärder vidtagas för att, i den mån så redan nu kan ske, möjliggöra friare studieformer.

Propositionen behandlades vid riksdagen av särskilt utskott. *Utskottet* fann tiden mogen för inrättandet av en tredje bildningslinje i gymnasiet och var ense med departementschefen jämväl om att det nuvarande differentieringssystemet i samband med införandet av den tredje linjen borde

kunna avsevärt förenklas. I fråga om den nya linjens förhållande till de båda äldre anförde utskottet följande.

Införandet av en ny linje måste tydligen mer eller mindre påverka tillströmningen till de båda äldre linjerna. Karaktärsämnenen för dessa båda linjer — latin för latinlinjen och matematik för reallinjen — ställa ganska avsevärda krav på de studerande. En viss risk för ett ogynnsamt lärjungeurval till den allmänna linjen kan därför tänkas uppstå, om icke kvalitetskraven i lika mån beaktas vid denna linjes konstruktion. Vid en blivande utredning rörande gymnasiets tim- och kursplaner bör därför eftersträvas, att de tre gymnasielinjerna framstå som i olika hänseenden likvärdiga bildningsvägar. De sakkunniga, åt vilka utredningen anförtros, böra vidare uppmärksamma, i vad mån latinlinjens funktionsduglighet på mindre läroverksorter kan komma att äventyras genom införandet av en allmän linje. Liksom departementschefen anser utskottet, att det bör undersökas, huruvida latinlinjen kan göras användbar för lärjungar, som måste kunna redovisa kurser i matematik utöver realexamen.

Utskottet hade med anledning av väckta motioner särskilt övervägt franskans ställning. Det praktiska och kulturella värdet av en icke för knappt tilltagen undervisning i detta språk syntes utskottet uppenbart, men utskottet hade icke funnit sig kunna anvisa någon möjlighet att förstärka franskans ställning inom enhetsskolan. Liksom departementschefen ansåg emellertid utskottet, att vissa möjligheter funnes att ge franskan en bättre ställning på det linjedelade gymnasiet. Utskottet uttalade sin förväntan, att under den fortsatta beredningen av gymnasieorganisationen de utvägar, som stode till buds för att i gymnasiet bereda franskan en starkare ställning, bleve till fullo övervägda.

Slutligen förklarade sig utskottet liksom departementschefen anse, att förberedelserna för en mera genomgripande gymnasiereform borde återupptagas, när försöken med enhetsskoleorganisationen nått så långt, att grunden för ett nytt gymnasium kunde anses fixerad.

De av riksdagen godkända riktlinjerna för skolväsendets utveckling innehöll under sjunde punkten ett principbeslut om upprättande av en allmän gymnasielinje med organisation i huvudsaklig anslutning till vad av utskottet anförts; i samband med denna reform skulle en revision av differentieringssystemet på gymnasiets högstadium företagas, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje.

Riksdagens beslut anmäldes för Kungl. Maj:t den 6 oktober 1950. Kungl. Maj:t uppdrog därvid åt skolöverstyrelsen att — med beaktande av vad departementschefen och särskilda utskottet anförde — verkställa utredning för genomförande av en provisorisk gymnasiereform, innefattande bland annat upprättandet av en allmän linje och begränsning av differentieringssystemet på högstadiet, ävensom att i samband därmed verkställa en allmän översyn av gymnasiets undervisningsplan.

*Skolöverstyrelsens preliminära
organisationsförslag.*

Inom skolöverstyrelsen utarbetades under loppet av år 1951 en preliminär plan för organisationen av det nya gymnasiet jämte utkast till undervisningsplaner för de särskilda ämnena.

I nära anslutning till den uppfattning, åt vilken statsrådet Weijne givit uttryck i det nyss refererade anförandet till statsrådsprotokollet, upptog överstyrelsens plan tre bildningslinjer, var och en kliven i två grenar på högstadiet.

1. Latinlinjen skulle i de båda högsta ringarna delas i en helklassisk gren med latin och grekiska och en halvklassisk gren med latin men utan grekiska.

2. Reallinjen skulle i de båda högsta ringarna omfatta en matematisk gren utan biologi och en biologisk gren med biologi vid sidan av en något mindre kurs i matematik.

3. Den allmänna linjen skulle i de båda högsta ringarna omfatta en social gren med undervisning i matematik men utan tyska och en nyspråklig gren med undervisning i tyska och höjda timtal i engelska och franska men utan matematik.

Genom utslutning i övrigt av vissa för vederbörande linje periferiska ämnen kunde antalet samtidigt studerade ämnen begränsas till 8 à 9 i de båda högsta ringarna.

I fråga om den allmänna linjens längd upptog planen två alternativ. Enligt alternativ A skulle den allmänna linjen vara självständig alltifrån gymnasiets början och således liksom de båda andra linjerna vara tre- eller fyraårig. Enligt alternativ B skulle linjen utbrytas först vid övergången till näst högsta ringen och således endast omfatta två år. Dess matematiska gren komme i detta fall att helt anknytas till reallinjen; den nyspråkliga grenen åter kunde mottaga lärjungar från båda de äldre linjerna. En anordning av den allmänna linjen enligt alternativ B avsåg att underlätta samläsning i största möjliga utsträckning och därigenom göra det lättare att införa linjen även vid mindre läroverk.

På grundval av de verkställda utredningarna utarbetades en promemoria, som för yttrande tillställdes rektorsämbetena vid de högre allmänna läroverken och folkskoleseminarierna, åtskilliga lärarsammanslutningar samt Svenska skolläkarföreningen och Målsmännens riksförbund. Därvid förklarade sig överstyrelsen icke ha tagit slutgiltig ståndpunkt till de båda alternativen för den allmänna linjens uppbyggnad och icke heller till detaljerna i tim- och kursplanerna. I början av år 1952 utsändes vidare promemorian jämte en sammanfattning av de dittills inkomna yttrandena till universiteten och åtskilliga fackutbildningsanstalter samt till cheferna för armén, marinen och flygvapnet, sedermera även till arbetsmarknadsstyrelsen.

Då skolöverstyrelsen i sitt definitiva förslag på vissa punkter tagit hänsyn till den i yttrandena framförda kritiken, har dessa i många fall redan förlorat sin aktualitet i detaljerna.

I statsrådsprotokollet s. 34—49 har lämnats en redogörelse för vissa huvudpunkter i yttrandena över det preliminära förslaget samt för vad skolöverstyrelsen i anledning av dessa anfört. I detta hänseende torde här få återgivas följande.

Införandet av ett system med tre bildningslinjer accepteras allmänt av remissinstanserna, ofta med direkt positiva uttalanden.

När tvekan råder om den allmänna linjen, synes detta ofta bottna i farhågor för att latinlinjen icke skall förmå hävda sig vid dess sida. Kollegiet i *Motala* fruktar, att den allmänna linjen skall utvecklas till en »epalinje», som på grund av lägre fordringar utövar en osund dragningskraft.

Skolöverstyrelsen hänvisar gentemot dylika resonemang till att linjen med den konstruktion den fått i varje fall icke kan anses särskilt lätt. »Här rör man sig på ett relativt område, där den individuella svårigheten beror av den individuella fallenheten», säger överstyrelsen. »Alla linjerna komma att bli svårare för vissa elever och om icke lätta så i varje fall lättare för andra. Båda grenarna av den allmänna linjen torde i det hela kunna sägas kräva mera av all-round läggning än övriga linjer.» På samma gång understryker överstyrelsen riksdagens erinran om vikten av att de tre linjerna i svårighetsgrad göras så likvärdiga som möjligt. Så långt ske kan, måste det förebyggas, att den allmänna linjens ställning i det allmänna medvetandet försvagas, betonar överstyrelsen.

Beträffande den allmänna linjens längd har alternativ A — en alltigenom självständig linje — samlat en klar majoritet bland skolmännen och även bland de remissinstanser, som representerar avnämarsidan. Ett grundligt övervägande av de båda alternativens för- och nackdelar göres av *arbetsmarknadsstyrelsen* i dess yttrande. Ur yrkesvalets synvinkel ger styrelsen företräde åt alternativ B, eftersom differentieringen på olika studielinjer och ämneskombinationer inom skolan ur denna synpunkt bör komma så sent som möjligt och eleverna då har möjlighet att senare modifiera linjevalet med hänsyn till ändrade yrkesplaner eller bristande fallenhet för den valda linjens huvudämne(n). Å andra sidan finner styrelsen, att alternativ B har avsevärda nackdelar, bland annat att den allmänna linjen i alltför hög grad kan komma att frekventeras av gymnasiets svagare element. Alternativ A är att föredraga sätillvida, som linjen då kan väntas draga till sig väl begåvade elever med planer på yrken, för vilka den skulle ge kompetens, på samma gång som den vore en utväg för ungdom utan speciell läggning för djupare språkstudier eller för högre matematisk-tekniska studier. Det är också troligt, att undervisningen på linjen kan utformas gedignare än enligt alternativ B och linjen därmed få större räckvidd och tyngd på arbetsmarknaden.

Skolöverstyrelsen påpekar, att en allmän linje, som förkortats enligt alternativ B, i grund och botten endast skulle innebära en differentiering av de nuvarande linjerna. En förkortad allmän linje skulle vidare försvåra uppläggningsplanen av en rationell studieplan. Alternativ B tillmötesgår icke de många gymnasieelever, som ej önskar betunga sig med studium av vare sig latin eller avancerad matematik. Utbildningen bör kunna någorlunda tidigt läggas i så rak linje som möjligt med det avsedda målet. Förvärvan-

det av specialkunskaper, som i och för sig kan vara av största värde och som är oumbärliga på vissa intellektuella arbetsområden, bör icke få upptaga tid för dem, som vill ägna sig åt banor, där dessa kunskaper saknar betydelse. Detta utesluter icke, framhåller överstyrelsen, att kurserna på de olika linjerna under första året göres så lika som omständigheterna medger. Därigenom underlättas avsevärt både övergången mellan olika linjer och samläsning mellan linjer, där lärjungeantalet gör sådan möjlig. De andra skäl, som anförts för en alltifrån början självständig allmän linje, har också enligt överstyrelsens mening en betydande bärkraft.

Det kan emellertid icke förbises, att den allmänna linjen enligt alternativ A blir dyrare vid de läroverk, där lärjungeantalet icke är större än att varje årsklass kunde inrymmas i två parallella klassavdelningar. I sådana fall kan enligt överstyrelsens mening alternativ B tillgripas i modifierad form. I första rummet bör reallinjen utrustas med en social gren med samma syfte som den allmänna linjens matematiska gren.

Beträffande det för linjernas konstruktion grundläggande förgreningssproblemet har *skolöverstyrelsen* i fråga om den allmänna linjens grenar ansett sig kunna efter remissvaren konstatera, att det råder en i det närmaste fullständig principiell enighet om upprättandet av den allmänna linjens huvudstam med dess fortsättning i den sociala grenen och att denna bör kunna påräkna tillräcklig lärjungeanslutning. Även den nyspråkliga grenen torde dock kunna vinna ungdomens bevägenhet, anser överstyrelsen. Vid grupperingen av lärjungarna inom den allmänna linjen torde överhuvud intresseinriktningen ofta bli den avgörande faktorn. Många studerande, manliga och kanske framför allt kvinnliga, är intresserade av och angelägna om att under skoltiden förvärva bästa möjliga insikter i främmande levande språk: icke minst gäller detta gymnasister, som ännu har svävande framtidsplaner. Säkerligen kommer också den nyspråkliga grenen att kunna accepteras av vissa fackutbildningsanstalter.

Då det av några högskoleinstanser gjorts gällande, att den språkliga grenen saknar existensberättigande, därför att den icke kan utgöra grund för akademiska studier, anser överstyrelsen, att detta icke i och för sig, även om det vore riktigt, är tillräckligt skäl för att fränkänna grenen berättigande. Inemot en fjärdedel av gymnasiets elever och en än större del av de kvinnliga eleverna synes icke ha för avsikt att fortsätta studier vid universitet eller därmed jämförliga utbildningsanstalter. Det synes ofrånkomligt, att även dessa elevers intressen beaktas och att deras studiegång ordnas så, att den ger den bästa möjliga förbildning för olika slag av praktisk verksamhet. Gymnasiet har visserligen att ge en god förutbildning för vetenskapliga studier vid universitet och högskolor, men detta är icke och kan numera icke vara dess enda uppgift. För övrigt synes det icke ådagalagt, att den nyspråkliga grenen icke kan användas som underlag för vissa universitetsstudier.

Erinringarna mot skolöverstyrelsens organisationsplan för latinlinjen går ut på ytterligare förgreningar av linjen. Yrkandena syftar åt två olika håll. Somliga instanser önskar, att en nyspråklig gren skall inympas på latinlinjen, andra en matematisk. I något yttrande påyrkas båda dessa förgreningar.

Skolöverstyrelsen har övervägt ett uppslag, att gymnasisterna i högsta ringen på latinlinjen skulle kunna nedlägga latinets för att i stället studera moderna språk, och medger att det har vissa förtjänster. Det kan dock

ifrågasättas, om en sådan studieanordning vore den direkt lämpliga för någon annan studiegrupp än de blivande juristerna; i varje fall skulle den icke väl passa de lärjungegrupper, som tänkts välja den allmänna linjen.

Till bedömande av förslaget att utrusta latinlinjen med en matematisk gren hänvisar *skolöverstyrelsen* först till vad som är bekant om ämnets ställning på latinlinjen under nuvarande förhållanden. Medan ännu höstterminen 1944 de lärjungar, som medtagit matematik såsom tillvalsämne, utgjorde 21,6 procent av totala lärjungeantalet i de ifrågakommande ringarna, hade gruppen höstterminen 1951 gått ned till 10,2 procent (se ovan tab. 2 s. 5). En lika påfallande utveckling konstateras, om även lärjungar med matematik som tilläggsämne tages med. Trots nedgången uppgick dock hela antalet lärjungar med matematik på latinlinjens högstadium höstterminen 1951 till så pass mycket som 21,7 procent. Skulle man även för framtiden kunna räkna med dessa siffror, vore en variant av latinlinjen med matematik i och för sig icke otänkbar. Det kan emellertid, påpekar överstyrelsen, med stor sannolikhet förutses, att antalet lärjungar på latinlinjen, som önskar läsa matematik, kommer att minska med införandet av en allmän linje, då just denna typ av lärjungar i första hand kan beräknas välja den allmänna linjen. Att genom tillhandahållande av matematik på latinlinjen öka linjens attraktionskraft och söka locka den nämnda gruppen av lärjungar att fortfarande välja latinlinjen och undvika den allmänna linjen, skulle knappast vara att leda lärjungarna till ett riktigt linjeval. Därmed vill överstyrelsen icke bestrida, att det även i framtiden kan finnas latinare, för vilka en lämpligt avvägd matematikkurs vore välkommen. Men överstyrelsen betvivlar att denna grupp blir tillräckligt stor. Efter tillkomsten av den allmänna linjen skulle enskilda lärjungars önskemål att få läsa matematik vida oftare än nu stranda på bestämmelsen om visst minimiantal lärjungar, och latinlinjens möjlighet att erbjuda matematik komme då alltför ofta att visa sig vara en falsk skylt.

Slutligen får det icke förbises — och överstyrelsen fäster stor vikt vid detta förhållande — att tillgången på lärare i matematik och närliggande ämnen för närvarande och sannolikt för en avsevärd tid framåt är ytterst knapp. Icke minst torde det komma att visa sig svårt att under åtskilliga år framåt fylla behovet av kvalificerade matematiklärare för realgymnasiet. Det synes då icke förenligt med en god hushållning med de förefintliga lärarkrafterna att taga dessa i anspråk för undervisning av så små lärjungekontingenter, som det i regel bleve fråga om på latingymnasiet.

Av här anförda skäl har överstyrelsen ännu en gång stannat för att, i varje fall tills vidare, icke föreslå upptagande av någon differentieringsmöjlighet med matematik på latinlinjen.

Vad slutligen beträffar klyvningen av reallinjens högstadium, så accepteras denna allmänt av läroverkens och seminariernas kollegier och av lärarorganisationerna. Kritiken kommer huvudsakligen från den grupp av högskolor, som har biologiskt betonade arbetsuppgifter och därvid behöver en relativt fyllig matematikkurs som arbetsredskap.

Svårigheten att anknyta undervisningen vid de avsedda fackhögskolorna till läroverkens reallinje är icke ny och icke säregen för det nu diskuterade organisationsförslaget. Alltsedan år 1933 har det varit omöjligt att på realgymnasiet sammanställa en så stor kurs i matematik, som vissa av dessa facketbildningsanstalter behöver, med studier i biologi utan att öka ut studieprogrammet genom upptagande av tilläggsämne. Man får alltid

vara beredd på att svårigheter av detta slag kan uppstå på några av de många utbildningsvägarna, påpekar *skolöverstyrelsen*; det finnes i sådana fall ingen annan utväg för aspiranten än att inhämta kunskaperna i annan ordning. »Denna utväg lär få tillgripas även i dessa fall, i den mån det icke blir möjligt att i skolan förena de båda ämnena. Det förefaller, som om den matematiska grenen vore den mest lämpade för de yrkesaspiranter, varom här är fråga, då man på vissa håll synes vara beredd att medelst propedeutiska kurser själv ombesörja utfyllandet av kunskapsbristerna i biologi», säger överstyrelsen.

För sin del anser överstyrelsen skälen för en förgrening även av real-linjen vara de tyngst vägande. Redan elevernas intresseinriktning pekar med stor tydlighet hän på förefintligheten av två kategorier: den mera maskinellt inriktade, som siktar mot ingenjörslinjen och liknande verksamhetsområden, den andra mot naturen eller det mänskliga orienterade och icke sällan mindre matematikintresserade, för vilken de biologiska och medicinska studierna utöva den stora lockelsen. Denna tydliga åtskillnad i intresseinriktning finner överstyrelsen alltså i sig själv motivera en klyvning på det högre stadiet: det bör bli tillräckliga tillfällen även för biologerna att pröva sina anlag. Därtill kommer, framhåller överstyrelsen, att om den större matematik- och den specialiserade biologikursen skall förenas och få önskvärd omfattning, detta måste gå ut över allmänbildningen och framtvunga en ytterligare beskärning av denna. Att eleverna icke skulle vara betjänta av en sådan nedskärning, framgår av uttalanden icke blott från läroverkshåll och från seminarier utan även från högskolemyndigheter, där man är angelägen om en väl upprätthållen nivå i fråga om både humanistisk allmänorientering och framför allt språklig utbildning.

Skolöverstyrelsens definitiva organisationsförslag.

Skolöverstyrelsen har ansett sig kunna gentemot kritiken upprätthålla huvudlinjerna av sitt ursprungliga förslag, vilket till sin stomme överensstämmer med det av departementschefen i 1950 års skolproposition skisserade provisoriska gymnasiet. Remissinstanserna har icke begränsat sig till att diskutera dessa reformens huvuddrag; deras yttranden berör mer eller mindre ingående ett stort antal detaljfrågor. I statsrådsprotokollet s. 49—59 har berörts ett fåtal punkter, som tilldragit sig en mera allmän uppmärksamhet. På ett par av dessa skiljer sig skolöverstyrelsens slutliga resultat från det preliminära. Av denna redogörelse torde här få återges följande.

I det första utkastet hade överstyrelsen sökt nedbringa antalet samtidigt studerade ämnen på den allmänna linjen genom att utesluta ämnena fysik och kemi på högstadiet så när som på ett par kortare orienteringskurser. I många remissvar anses detta vara en för snäv begränsning av linjens program. Yrkanden har framkommit om att ämnena latin, fysik och kemi skall upptagas på linjens timplan.

Skolöverstyrelsen har funnit det ogörligt att tillmötesgå alla dessa önskemål om utvidgning av den allmänna linjen. Sålunda skulle linjens allmänna

karaktär mer eller mindre rubbas, om latin upptogs på timplanerna. För att bli av verkligt värde måste latinkursen göras tämligen omfattande och få en självständig uppläggning, varvid annat för flertalet lärjungar värdefullare kunskapsstoff måste slopas.

Lättare att sammanjämka är de krav, som beror på att den allmänna linjen skall vara avsedd å ena sidan för dem, som övergår till sociala studier, socialt arbete, förvaltningstjänst och militär tjänst, och å andra sidan för dem, som tänker sig en framtid som klasslärare. En för dessa kategorier anordnad linje måste ge ospecialiserad allmänbildning och god samhällsorientering. Det är just dessa syften den allmänna linjen enligt direktiven främst skulle tillgodose, framhåller överstyrelsen.

För inträde på seminariernas studentlinjer fordras för närvarande, att studentbetyget upptar godkända vitsord i bland annat ämnena geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi. I den mån sådana vitsord saknas, måste komplettering ske. Därvid godtages vitsord även från latinlinjen. Vid seminarierna är för närvarande kompletteringskurser anordnade, men det är givetvis i hög grad önskvärt, att genomgång av kompletteringskurser i samband med yrkesutbildningen göres obehövligen eller i varje fall begränsas så långt som möjligt. En klasslärarlinje, från vilken övergång till folkskoleseminarium skall kunna ske utan kompletteringar i läroämnena, skulle kunna åstadkommas genom att på den allmänna linjens sociala gren öka det naturvetenskapliga lärostoffet. Efter att ha övervägt remissinstansernas önskemål har överstyrelsen ansett sig kunna medverka till en sådan ändring av det ursprungliga utkastet och alltså på timplanen för denna gren uppfört ämnena fysik och kemi med motsvarande reduktion i timantal för vissa humanistiska ämnen.

Särskilt stor uppmärksamhet har skolöverstyrelsens förslag rörande kristendomsämnets ställning tilldragit sig i remissyttrandena. Detta ämne läses för närvarande $2 + 2 + 1 = 5$ veckotimmar på det treåriga gymnasiet, varvid bland annat en någorlunda fyllig kurs i kyrkohistoria genomgås. Enligt överstyrelsens preliminära organisationsplan skulle timtalet — med förbättrad fördelning på ringarna — bibehållas på latin- och allmångymnasierna, medan endast $1 + 0 + 2 = 3$ timmar veckotimmar upptagits för realgymnasiet. Kursen på denna linje skulle omfatta svensk kyrkokunskap, svenska trossamfund, de kristna huvudkyrkorna, religionskartan, ekumenik och världsmission, repetition av bibelkunskapen samt tros- och livsåskådningsfrågor, medan den systematiska framställningen av kyrkohistorien skulle helt utgå.

Skolöverstyrelsen bemöter först de i flera yttranden framkomna påståendena, att dess förslag skulle strida mot grunderna för 1950 års skolreform.

»Att förslaget om ämnets nedläggande i en ring skulle stå i strid med de av skolkommissionen hävdade principerna, vilka accepterats av statsmakterna, kan överstyrelsen icke finna, eftersom kristendoms-kunskap enligt skolkommissionens eget förslag nedlägges vid slutet av näst högsta ringen (det nordhultska utkastet) eller upptas endast som frivilligt bildningsämne i högsta ringen (de båda andra timplansutkasterna). Det sammanlagda timtalet för ämnet på gymnasiet är enligt det nordhultska förslaget 6, enligt de båda andra förslagen 5 på samtliga linjer, förlagda till de tre lägsta ringarna, mot promemorians 7 timmar på latin- och allmänna linjen och 5 timmar på reallinjen, därav i båda fallen 2 timmar i högsta ringen.»

För att tillmötesgå de önskemål om ändring, som framkommit, föreslår emellertid överstyrelsen, att en timme kristendomskunskap skall inläggas i näst högsta realringen, ehuru därigenom antalet samtidigt studerade ämnen komme att stiga till 9 på den matematiska och 10 på den biologiska grenen. Då kristendomskunskapen i denna ring endast bleve entimmesämne och icke torde behöva förenas med något större mått av hemarbete samt vidare koncentrationsläsning torde kunna anordnas mellan kristendomskunskap och filosofi, anser emellertid överstyrelsen, att olägenheterna i praktiken bör kunna någorlunda neutraliseras. En kurs i kyrkohistoria kan efter denna höjning av timtalet upptagas jämväl på reallinjen som påbyggnad till den kyrkohistoriska kurs, vilken utgör en del av realskolans allmänt medborgerliga bildning.

På grund av uttalanden av dåvarande departementschefen och av särskilda utskottet vid 1950 års riksdag har *skolöverstyrelsen* i sitt organisationsförslag förutsatt, att *engelska* skall vara det allmänna läroverkets *huvudspråk*. Det språk, som intager ställningen som huvudspråk, har ett mål, som går utöver vad som kan uppställas för de övriga främmande språken på gymnasiet: studierna skall avse icke blott läsfärdighet utan även en viss behärskning av språket i tal och skrift. Denna ställning för engelskan accepteras med få undantag av remissinstanserna.

Språkundervisningens stärkande är det oftast återkommande temat i de akademiska kollegiernas yttranden. Ur universitetssynpunkt är det ett mycket väsentligt krav, att studenterna skall äga säker läsfärdighet i de tre stora kulturspråken — icke blott i engelska utan också i tyska och franska. Särskilt beklagas det i dessa yttranden, att tyskan icke har kunnat föras upp till studentexamen på alla linjer.

Skolöverstyrelsen konstaterar, att frågan om språkens ställning av många instanser tillmätts alldeles avgörande vikt, men anser sig icke kunna följa den rekommendation att öka språkundervisningen på orienteringsämnenas bekostnad, som i vissa yttranden framställles. Överstyrelsen betonar, att såväl *tyskan* som *franskan* fått en god ställning på de linjer, där de förs fram till studentexamen, alltså på latinlinjens halvklassiska och den allmänna linjens nyspråkliga gren. Tyskan har på den halvklassiska linjegrenen troligen en starkare ställning än den haft sedan 1904 års läroverksreform, trots att den numera inträder som andra språk i realskolan, och även franskan måste anses ha fått en betryggande ställning, avsevärt bättre än enligt 1909 års undervisningsplan och likaledes bättre än enligt 1928 års undervisningsplan, där franskan icke var obligatorisk i de båda högsta ringarna.

Annorlunda ställer sig situationen på de linjer och linjegrenar, där tyskan enligt promemorians förslag icke kvarstår som ämne i de båda högsta ringarna. Både hänsynen till antalet samtidigt lästa ämnen och till det totala timtalet lägger emellertid hinder i vägen för en önskvärd utbyggnad av ämnet. En utbyggnad av kunskaperna i tyska genom självstudier ställer sig dock betydligt enklare än i engelskan och franskan.

Vad *franskan* på reallinjen och den allmänna linjens matematiska gren beträffar, skulle också ett högre timtal vara mycket önskvärt, framhåller överstyrelsen. Men även här gäller, att varken antalet samtidigt lästa ämnen eller det totala timtalet i högsta ringen gör det möjligt att föra upp ämnet i denna ring. En god grund bör dock hinna läggas, och även om ett års ytterligare studium under lärarens ledning varit av stort värde, bör

dock en större läsfärdighet kunna utan alltför stor svårighet utvecklas av de studerande på egen hand. Ämnet har på dessa linjer samma ställning som enligt 1909 års undervisningsplan men en svagare ställning än enligt 1928 och 1933 års undervisningsplaner, dock endast om jämförelsen sker med de lärjungar, som tillvalt ämnet på det differentierade gymnasiet. Sker jämförelsen åter med de lärjungar, som icke tillvalt franska, och dessa äro för närvarande flertalet av reallinjens lärjungar eller omkring 60 procent, har ämnet fått en avsevärd förstärkning. För den allmänna linjens nyspråkliga gren föreslår överstyrelsen en mycket god ställning för språket med obligatorisk skrivning i studentexamen.

Att tyskan eller franskan beredes ökat utrymme på engelskans bekostnad bör enligt överstyrelsens mening vara uteslutet, om engelskan skall kunna hålla sin ställning som huvudspråk.

Beträffande skolarbets tiden utgick 1940 års skolutredning från en arbetsvecka med 36 lektioner i var och en av gymnasiets ringar. Skolöverstyrelsen har förkortat veckoschemat i högsta ringen till 35 (på den klassiska linjegrenen till 34) timmar. Av detta timantal utgöres 30 av lektioner i läroämnena och återstoden av undervisning i övningsämnena. Enligt överstyrelsens förslag skulle dock i varje fall ämnet musik närmas till läroämnena, då undervisningen huvudsakligen skulle avse musikteori och musikhistoria. Överstyrelsen kompletterar sitt förslag rörande skolarbets-tiden med att ange de åtgärder, som närmast kan ifrågakomma för nedbringande av lärjungearbetet i övrigt.

Det är enligt överstyrelsens uppfattning angeläget,

att vid den nya undervisningsplanens utarbetande kurserna noga anpassas efter den disponibla lärotiden, så att de kan genomgåas utan jäkt eller forcering,

att ämneskonferenserna erinras om sina möjligheter att efter vunna erfarenheter i samma syfte göra smärre modifikationer i kurserna för varje klass och ring,

att läroboksförfattare och förläggare noga beakta dimensioneringen och dispositionen av läroboksstoffet och den åskådliga framställningen av detta,

att överstyrelsen själv efter ådagalagt behov på lämpligt sätt reviderar sina anvisningar om antalet läxor i veckan i de olika klasserna och ringarna,

att anvisningar utarbetas för lärjungarna angående läxläsningsteknik och effektiv inlärninng samt

att försök anställes vid ett antal läroverk med beskuren timplan på gymnasiets högstadium och kursläsningen i större utsträckning förlagd till lärjungarnas enskilda arbete i hemmet.

Till skolöverstyrelsens utredning är fogade förslag till tim- och kursplaner för gymnasiet. I gymnasiets lägre ringar är skolämnena de vanliga: kristendomskunskap, modersmålet, engelska, tyska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi samt teckning, musik och gymnastik med lek och idrott; därtill kommer för latinlinjens del dess karaktärsämne latin. Det har denna gång tillsetts, att lärjungarna på det fyraåriga latingymnasiet jämväl i de

naturvetenskapliga ämnena får inhämta det mått av allmänt medborgerlig bildning, som realskolan skall bibringa.

Ämnesuppsättningen på gymnasiets högstadium är delvis densamma. Ämnena kristendomskunskap, modersmålet, engelska och historia med samhällslära samt gymnastik med lek och idrott förekommer där på samtliga grenar i båda ringarna. Dessutom har filosofi kunnat upptagas på alla linjegrenarna. I övrigt kännetecknas det högsta stadiet av följande drag:

1. På latinlinjen läses de för alla linjer gemensamma ämnena och latinet, men däremot icke matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi; i de tre sistnämnda ämnena ges dock kortare orienteringskurser. På den helklassiska grenen tillkommer grekiska och i näst högsta ringen franska, på den halvklassiska tyska och franska. Musik förekommer på båda grenarna, men teckning har på den helklassiska grenen uteslutits i näst högsta ringen. Antalet samtidigt studerade läroämnen är på den halvklassiska grenen i båda ringarna 8, på den helklassiska 8 i näst högsta ringen och 7 i högsta ringen, orienteringskurserna oberäknade. Viss rätt att bortvälja och tillvälja ämnen skulle finnas; för förslaget i denna del redogöres summariskt i nedanstående tablå, liksom även för de obligatoriska skriftliga prov, som skulle anordnas vid ett ämnes avslutning i studentexamen eller i annat sammanhang.

	Helklassiska grenen	Halvklassiska grenen
Bortvalsämnen i högsta ringen	filosofi	tyska eller filosofi
Tillvalsämnen:		
i näst högsta ringen	tyska	biologi
i högsta ringen	franska	biologi
Differentiering i högsta ringen	—	geografi mot tyska
Obligatoriska skriftliga prov i studentexamen	mod., lat., eng.	mod., lat., eng.
Annat obligatoriskt slutprov	fransk version i näst högsta ringen	fransk version i högsta ringen

2. På den allmänna linjens schema upptages — utom de för alla linjer gemensamma ämnena — geografi, teckning och musik samt på den nyspråkliga grenen tyska och franska och på den sociala grenen matematik, biologi med hälsolära samt i näst högsta ringen franska och kemi ävensom i högsta ringen fysik. Orienteringskurser i biologi, fysik och kemi anordnas på den nyspråkliga grenen. Antalet samtidigt studerade läroämnen är på den nyspråkliga grenen 8 förutom orienteringskurserna och på den sociala grenen i näst högsta ringen 10 och i högsta ringen 9. Vissa andra för linjen kännetecknande förhållanden framgår av nedanstående tablå:

	Nyspråkliga grenen	Sociala grenen
Bortvalsämnen i högsta ringen	filosofi	filosofi eller fysik
Tillvalsämnen:		
i näst högsta ringen	biologi	tyska
i högsta ringen	biologi	franska
Differentiering	—	—
Obligatoriska skriftliga prov i studentexamen	mod., eng., ty., ¹ fra.	mod., eng., matem.
Annat obligatoriskt slutprov	—	fransk version i näst högsta ringen.

¹ Avlägges i näst högsta ringen.

3. På reallinjen läses — utom de för alla linjer gemensamma ämnen — matematik, fysik och kemi samt i näst högsta ringen franska. På den biologiska grenen ingår naturligtvis dessutom biologi med hälsolära; på den matematiska förekommer däremot detta ämne endast som orienteringskurs. De båda nuvarande matematiska ämnena, den allmänna kursen och specialkursen, sammanslås och bildar tillsammans den matematiska grenens matematikkurs. Musiken nedlägges i högsta ringen på matematiska grenen, medan teckningens ställning på båda grenarna är obeskuren. Antalet samtidigt studerade läroämnen är på den biologiska grenen 10 i näst högsta och 9 i högsta ringen samt på den matematiska 9 i näst högsta och 8 i högsta ringen, den biologiska orienteringskursen oberäknad. En tablå av samma innehåll som de föregående följer.

	Biologiska grenen	Matematiska grenen
Bortvalsämnen i högsta ringen	filosofi	filosofi
Tillvalsämnen:		
i näst högsta ringen	tyska	tyska eller biologi
i högsta ringen	franska	franska eller biologi
Differentiering i högsta ringen	geografi mot filosofi	geografi mot filosofi
Obligatoriska skriftliga prov i studentexamen	mod., eng., mat., fysik	mod., eng., mat., fysik
Annat obligatoriskt slutprov	fransk version i näst högsta ringen	fransk version i näst högsta ringen

Utanför schemat skulle på alla linjer frivillig undervisning stå till förfogande i teckning, musik och gymnastik, varvid undervisningen i musik skulle avse dels körsång, dels instrumentalmusik. Dessutom skulle i viss utsträckning tillgång beredas till frivillig undervisning i textilslöjd.

Bildningslinjernas fördelning på de särskilda orterna.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 3 februari 1950 uttalade dåvarande departementschefen, att övergångstidens gymnasium, om det utformades enligt de riktlinjer han angivit, kunde väntas som helhet erhålla den grad av smidighet, som kunde anses klart påkallad av ungdomens olikartade anlag och intressen och levnadsbanornas skiftande krav. Förekomsten av såväl treåriga som fyraåriga linjer sida vid sida vore ägnad att i andra hänseenden öka organisationens elasticitet. Det borde alltjämt finnas treåriga linjer för de lärjungar, som på grund av hemortens belägenhet eller av olika sociala skäl funne denna organisation vara att föredraga, och det finnes näppeligen heller bärande skäl att förmäna lärjungar, som vore bosatta å gymnasieorten eller eljest kunde träffa sitt linjeval utan inskränkande yttre omständigheter, att tillgodogöra sig fördelarna av en obruten fyraårig studiegång. Hur den provisoriska gymnasieformen komme att ta sig ut i praktiken, berodde dock i hög grad på lösningen av de lokala organisationsfrågorna. Om den allmänna linjen accepterades,

uppstode frågan, på vilka villkor en dylik linje borde få upprättas vid de existerande läroverken och under vilka förhållanden en redan befintlig linje av det ena eller andra slaget borde nedläggas, ifall lärjungebesättningen nedginge.

Med hänsyn till ovissheten om lärjungetillströmningen till de olika linjerna syntes avgörandet i fråga om gymnasiets organisation på de särskilda orterna vid den allmänna linjens upprättande böra överflyttas till Kungl. Maj:t, så att en snabb och smidig anpassning efter ortsförhållandena bleve möjlig. Upprättandet av en ny linje eller av ny parallellavdelning av första ringen på linje, som redan är företrädd vid läroverket, borde därvid i regel icke medgivas, om lärjungeantalet kunde beräknas understiga 15, indragning av linje borde i regel ske, om lärjungeantalet understege 10 respektive 8 i överensstämmelse med gällande praxis. Hänsyn borde emellertid tagas till åtskilliga inverkan förhållanden, såsom förhandenvaron av andra läroverk på läroverksorten, antal redan befintliga parallellavdelningar av ringen vid läroverket m. m. I synnerhet måste beaktas, att studielägenheterna för ungdom från landsbygden och mindre skolorter icke komme att beskäras utan tvingande skäl. Som villkor för inrättande av ny linje borde föreskrivas, att läroverkskommunen åtog sig att för den nya linjen hålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostäder åt för läroverket erforderlig vaktmästarpersonal.

Om nytt högre allmänt läroverk upprättades, borde i samband med beslutet härom, vilket givetvis fortfarande skulle ankomma på riksdagen, en initialorganisation fastställas att tillämpas det första läsåret, medan organisationens fortsatta utbyggande enligt de allmänna riktlinjer, som av riksdagen accepterats för gymnasieorganisationen, borde kunna prövas av Kungl. Maj:t på grundval av de årliga tillströmningssiffrorna.

Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag förklarade sig i stort sett intet ha att erinra mot vad departementschefen anfört i fråga om ordningen för upprättande av nya linjer och avveckling av svagt besökta sådana men ansåg sig i avvaktan på en blivande proposition angående gymnasiets organisation icke böra ingå på detaljerna. Vid den fortsatta utredningen om gymnasiets tim- och kursplaner borde uppmärksammas, i vad mån latinlinjens funktionsduglighet på mindre läroverksorter kunde komma att äventyras genom införandet av allmän linje.

Skolöverstyrelsen har rörande den lokala organisationen av gymnasier efter gymnasieformen haft att taga ståndpunkt till två problem. Det ena är frågan, i vad mån de olika gymnasier skall få samtliga föreslagna linjer — latin-, real- och allmän linje — eller endast två av dem. Det andra är frågan om linjernas längd, alltså huruvida varje särskild linje skall vara tre- eller fyraårig. Förekomsten av linjernas grenar vid de olika läroverken kan däremot enligt överstyrelsens mening icke i förväg fixeras. I stället

bör vissa generella regler uppställas, enligt vilka linjegrenar skall få upprättas.

Vårterminen 1952 lät skolöverstyrelsen anställa ett fingerat linjeval vid de högre allmänna läroverken. Omröstningsresultatet tyder på en någorlunda jämnstark dragningskraft hos de tre linjerna: 27,6 procent av lärjungarna röstade för latinlinjen, 32,4 procent för den allmänna linjen och 40,0 procent för reallinjen. I överensstämmelse härmed har överstyrelsen föreslagit alla tre linjerna vid 47 av de 48 läroverk, där efter dess bedömande tillräckligt underlag finnes för tre parallella linjer; undantaget är högre realläroverket på Norrmalm, som för närvarande endast har reallgymnasium och tänkts utrustat med två reallinjer och en allmän linje men däremot fortfarande icke med latinlinje.

Vid de mindre läroverken, 24 till antalet, skulle endast två bildningslinjer upprättas. Överstyrelsen föreslår, att i dessa fall de nuvarande bildningslinjerna, latinlinjen och reallinjen, ges företrädet. Dessa linjer är nödvändiga såsom underlag för viktiga akademiska studier och annan utbildning vid fackhögskolor, framhåller överstyrelsen. Den allmänna linjen är åter ny och oprövad, och dess organisation har varit föremål för olika meningar; den är icke lika oumbärlig som de båda andra såsom underlag för fortsatt utbildning, även om den för vissa ändamål ger en bättre och lämpligare förutbildning. Härtill kommer, att kompletteringarna från de äldre linjerna till den allmänna linjen torde bli mindre krävande än kompletteringar i den motsatta riktningen.

Vid de läroverk, som icke får någon allmän linje, skulle enligt överstyrelsens uppfattning studievägar på annat sätt kunna öppnas, som leder fram till den allmänna linjens centrala studiemål. Om så erfordras, skulle reallinjen på högstadiet kunna utbyggas med en social gren, i huvudsak av samma karaktär som motsvarande gren på den allmänna linjen. På latinlinjen, säger nu överstyrelsen, kunde man helt eller delvis lägga ned latinet i de båda högsta ringarna för att på så sätt skapa utrymme för det huvudsakliga i den nyspråkliga grenens studiegång, även om det torde komma att visa sig svårt att ge hela den utbildning i matematik, som den språkliga grenens lärjungar fått i gymnasiets lägre ringar. Det torde även vara möjligt att ge lärjungar på reallinjens högstadium tillgång till en nyspråklig differentiering. Något utformat förslag i fråga om dessa differentieringar föreligger dock ännu icke; frågan bleve i praktiken aktuell först höstterminen 1955, och överstyrelsen hoppas dessförinnan kunna inkomma med erforderlig utredning. Givetvis får dock lärjungeantalet på högstadiet icke vara alltför litet, om sådana anordningar skola vidtagas: i enskilda fall kan det vara skäligt att träffa anordningar endast för en gren, t. ex. den sociala.

I statsrådsprotokollet s. 68—75 har redogjorts för skolöverstyrelsens förslag beträffande den lokala gymnasieorganisationen. Härav inhämtas i huvudsak följande.

I fråga om latinlinjen har liksom hittills skälen för den fyraåriga organisationen ansetts överväga. De ändringar överstyrelsen ifrågasatt är beträffande denna linje mycket få. I ett fall, högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg, har överstyrelsen föreslagit övergång från fyraårig organisation till treårig, i ett annat fall, högre allmänna läroverket i Eslöv, tvärtom övergång från treårig organisation till fyraårig. Vid sex läroverk (Jönköping, Kalmar, Karlstad, Norrköping, Skara och Vänersborg), där nu såväl fyraårig som treårig latinlinje finnes, torde efter den allmänna linjens tillkomst endast *en* latinlinje kunna påräkna tillräcklig rekrytering. Överstyrelsen föreslår, att i dessa fall den fyraåriga linjen bibehålles och den treåriga avvecklas.

Även i fråga om reallinjen har överstyrelsen lämnat den nuvarande organisationen orörd vid flertalet läroverk, 53 av tillhopa 72. Ej sällan är dock situationen i fråga om reallinjen i dag en annan än när nuvarande linjeorganisation kom till. Vid en allmän omorganisation av gymnasiet synes det vara den lämpliga och riktiga tidpunkten att företaga en översyn av fördelningen mellan tre- och fyraåriga linjer efter de allmänna grunder överstyrelsen angivit. Ämbetsverket föreslår, att nuvarande treåriga reallinje skall ersättas med fyraårig vid åtta läroverk (Falun, Landskrona, Skövde, Södertälje, Vänersborg samt högre allmänna läroverken för flickor i Göteborg, Malmö och Örebro), att vid två läroverk, där nu treårig reallinje finnes vid sidan av fyraårig, den treåriga linjen skall avvecklas i samband med upprättandet av allmän linje (Karlskrona och Motala) samt att vid nio läroverk, där nu endast treårig eller endast fyraårig reallinje finnes, men denna har parallellavdelningar, båda linjetyperna skall vara representerade efter gymnasiereformen (Borås, Gävle, Kalmar, Karlstad, Norrköping, Västerås och Östersund samt gossläroverken i Hälsingborg och Örebro).

Den allmänna linjen är enligt överstyrelsens mening den av linjerna, där skillnaden i pedagogiskt avseende mellan fyraårig och treårig studiegång är minst framträdande. Överstyrelsen föreslår, att fyraårig allmän linje skall upprättas vid 24 högre allmänna läroverk: Gävle, de högre allmänna läroverken i Göteborg utom läroverket i Majorna, Karlskrona, Lidköping, Lund, de båda högre allmänna läroverken i Malmö, Motala, de högre allmänna läroverken i Stockholm utom Nya elementarskolan, Sundsvall, Vänersborg, Örnsköldsvik och Östersund; samt treårig linje vid följande 24 läroverk: Borås, Falun, Majorna i Göteborg, Halmstad, de båda läroverken i Hälsingborg, Härnösand, Hässleholm, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Luleå, Norrköping, Skara, Skellefteå, Nya elementarskolan i Stockholm, Uddevalla, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö och gossläroverket i Örebro. I intet fall har överstyrelsen ansett såväl fyraårig som treårig allmän linje erforderlig redan i initialorganisationen.

Genomförandet av den nya organisationen avses börja höstterminen 1953, då första ringen av det fyraåriga gymnasiet skulle anordnas i enlighet med den nya organisationsplanen men första ringen av det treåriga gymnasiet efter den gamla. Höstterminen 1954 skulle den nya organisationen tillämpas i första och andra ringarna av det fyraåriga och första ringen av det treåriga gymnasiet. Därefter skulle omorganisationen successivt utsträckas till de båda översta ringarna.

Det är rätt vanskligt att bedöma lärarbehovet inom den nya organisationen, så länge man icke har någon erfarenhet om huru lärjungarna fördelar sig på linjerna och linjegrenarna. Två klasser tillhörande olika linjer måste kanske ena året helt och hållet undervisas separat, medan motsvarande klasser ett annat år kan erhålla gemensam undervisning i flertalet ämnen. En viss linjegren, exempelvis den helklassiska, kan vid ett mindre läroverk vissa år komma till stånd, andra icke.

Kursplanerna är enligt överstyrelsens förslag så upplagda, att samläsning mellan olika linjer i ganska stor utsträckning möjliggöres. Sålunda skulle i första ringen av det fyraåriga gymnasiet samläsning kunna anordnas mellan samtliga linjer i kristendomskunskap, modersmålet, engelska, tyska, franska, geografi och biologi med hälsolära eller tillsammans under 19 av de 30 veckotimmarna i läroämnen samt därjämte vid all undervisning i övningsämnena. I alla dessa ämnen kan samläsning mellan linjerna också anordnas i det treåriga gymnasiet första ring och i det fyraåriga gymnasiet andra ring. Treårigt och fyraårigt gymnasium (ringarna I³ och II⁴) kan däremot icke lämpligen undervisas gemensamt i tyska, franska och biologi med hälsolära, oavsett vilken linje lärjungarna tillhör. Liknande, ehuru mera komplicerade förhållanden kan motses i de båda högsta ringarna.

Samläsningen är i första hand en besparingsanordning för de mindre läroverken, men den kan förekomma även vid de större och då i ett och annat fall möjliggöra en viss ökning av läroverkets kapacitet till måttlig kostnad.

Införandet av den allmänna linjen skulle första året öka lärarbehovet med 18 lärare, om tillströmningen av lärjungar till gymnasiet vore oförändrad. I åtskilliga fall skulle dock under alla omständigheter fler klassavdelningar på ifrågavarande stadium bli nödvändiga nästa år på grund av ökat antal inträdessökande: skillnaden bleve blott, att de nya avdelningarna komme att tillhöra de äldre linjetyperna, om allmän linje icke inrättas. En ökning av detta slag har förutsatts i överstyrelsens förlidna höst avgivna anslagsberäkningar för nästa budgetår. Därvid beräknades jämväl en felmarginal för oförutsedda behov. Den ytterligare ökning av lärarbehovet, som upprättandet av den allmänna linjen kan komma att föra med sig, torde icke vara större än att den ryms inom felmarginalen.

Kostnadsökningen kan väntas bli mera märkbar, när omorganisationen nått längre. Det är dock icke möjligt att redan nu framlägga preciserade kostnadsberäkningar för högstadiet, bland annat emedan de differentieringar, som vid 24 läroverk tänkts träda i stället för den allmänna linjen, icke ännu är utformade. Samtidigt med att grensystemet införes på det högsta stadiet, göres en besparing genom att det nuvarande differentieringsystemet avvecklas. Överstyrelsen håller före, att grenbildningen på högstadiet likväl kommer att i någon mån öka kostnaderna och lärarbehovet, ehuru skillnaden icke torde bli alltför stor.

Därvid förutsätter överstyrelsen, att för upprättandet av en linjegren ett visst minimiantal lärjungar skall fordras, liksom nu för tillvalsundervisning i viss ämneskombination. Överstyrelsen har intet att erinra mot att nuvarande bestämmelser i stort sett oförändrade överföres till det nya systemet. Det skulle alltså normalt fordras ett deltagarantal på minst fem lärjungar eller, när det gäller den helklassiska grenen, minst tre, dock med

rätt för skolöverstyrelsen att på grund av särskilda omständigheter medgiva, att undervisning anordnas vid lägre deltagarantal.

Vare sig linjerna fördelas på det sätt skolöverstyrelsen föreslagit eller efter någon annan princip, måste det tillses, att fördelningen icke fastläses för alltför lång tid. J ä m k n i n g s m ö j l i g h e t e r måste finnas med hänsyn till ändrade lokala behov, och skälig hänsyn måste kunna tagas till målsmännens önskemål. Dessa har ännu icke hunnit stadga sig. I synnerhet är bestämda slutsatser ännu icke möjliga om den allmänna linjens dragningskraft.

Såsom i det föregående nämnts ifrågasatte departementschefen i 1950 års proposition, huruvida icke avgörandet om de särskilda läroverkens gymnasieorganisation lämpligen borde överflyttas till Kungl. Maj:t från och med det år, då den allmänna linjen upptages i linjesystemet. Upprättandet av ny linje borde därvid i regel icke medgivas, om lärjungantalet kunde beräknas understiga 15, och indragning av linje borde i regel ske, om lärjungeantalet understige 8. Om ofullständigt utnyttjad linje med samma studiemål funnes att tillgå vid sidan av en till indragning ifrågasatt linje, kunde kraven på lärjungeminimum sättas något högre; departementschefen nämner för detta fall talet 10. Hänsyn borde emellertid tagas till åtskilliga inverkan förhållanden, såsom förhandenvaron av andra läroverk på läroverksorten m. m. I synnerhet måste beaktas, att studielägenheterna för ungdom från landsbygden och mindre skolorter icke bör beskäras utan tvingande skäl.

Skolöverstyrelsen godtager dessa bedömningsgrunder i vad avser läroverk med tre parallellavdelningar på gymnasiet. Däremot håller överstyrelsen före, att linjeorganisationen bör fixeras på de orter, där tillströmningen endast räcker för två linjer. Om alltför stor hänsyn toges till de år ifrån år växlande anmälningssiffrorna, kunde en allmän osäkerhet om läroverkets organisation uppstå. Överstyrelsen har för dylika mindre läroverk föreslagit latin- och reallinje men däremot icke allmän linje. Överstyrelsen är angelägen att framhålla, att detta givetvis icke innebär, att de 24 här ifrågavarande läroverken för mycket lång tid skulle vara avskurna från möjligheten att erhålla allmän linje och därmed hänvisade till de ersättningsdifferentieringar, som överstyrelsen antytt och har för avsikt att senare precisera. Lärjungetillströmningen till gymnasierna är nämligen i stigande och kan väntas växa mycket avsevärt, när de stora årskullarna från 1940-talet hinner upp i gymnasieåldern.

Departementschefen.

Departementschefen konstaterar inledningsvis att skolöverstyrelsens huvudförslag är utformat i nära anslutning till de huvuddrag i gymnasieorganisationen, som angavs 1950. I övergångstidens gymnasium skulle latinlinjen i de båda högsta ringarna klyvas i en helklassisk och en

halvklassisk gren, den allmänna linjen i en social och en nyspråklig gren och reallinjen i en matematisk och en biologisk gren. Vissa uppmjukningar genom tillval och bortval skulle förekomma, men de har karaktären av jämkningar utan principiell betydelse, från vilka departementschefen ansett sig i detta sammanhang kunna bortse.

Skolöverstyrelsens förslag till *alternativorganisation* för de mindre läroverken sammanfattar departementschefen sålunda.

Dessa skulle endast få latin- och reallinje, och den allmänna linjen skulle ersättas av differentieringar i de båda högsta ringarna av de äldre linjerna, som kunde medgiva en nyspråklig eller social inriktning av studierna. Lärjungarna vid läroverk, där allmän linje icke upprättas, skulle därigenom erhålla möjlighet att inhämta det väsentligaste av studiemålen för den allmänna linjen. Överstyrelsen har dock icke ännu i detalj utformat detta förslag; tim- och kursplaner för de ifrågasatta differentieringarna föreligger sålunda icke men beräknas vara färdiga i god tid före läsåret 1955/56, då differentieringarna första gången skulle komma till användning.

Beträffande dessa två förslag anför departementschefen följande.

Huvudförslaget kännetecknas otvivelaktigt av större organisatorisk fasthet än det nuvarande gymnasiet, och överstyrelsen har därmed tagit den hänsyn, som är möjlig, till kritiken mot den nuvarande organisationen och dess differentieringssystem. En åtstramning av organisationen som den föreslagna kan dock icke medföra idel fördelar. Det blir bland annat svårare att tillgodose minoritetskrav av olika slag. Skillnaden torde emellertid vara mindre framträdande i praktiken än i teorien. Ett differentieringssystem som det nuvarande tillgodoser visserligen på papperet mycket skiftande önskemål, men den gymnasist, som i sina studier vill avlägsna sig från de stora huvudstråken, torde ej sällan finna sina önskemål i praktiken orealiserbara, emedan undervisning i ett ämne icke tillhandahålles utan att ett visst minimum antal deltagare anmäler sig, stundom även emedan vissa schematekniska hänsyn måste tagas. I ett fastare linjesystem är antalet valmöjligheter mindre, men det kan med större säkerhet påräknas, att de förutsedda studiealternativen verkligen står att få, när valet skall träffas. Även i en fast linjeorganisation måste dock ett visst minimiunderlag stadgas för varje linjegren. Jag kan ansluta mig till skolöverstyrelsens förslag, enligt vilket det normala minimiunderlaget för en linjegren bör vara fem lärjungar utom för den helklassiska grenen, där ett underlag på tre kan anses tillräckligt; därjämte bör överstyrelsen liksom nu äga befogenhet att på grund av särskilda omständigheter jämka nedåt.

Av den redogörelse, jag i det föregående har lämnat, framgår, att viss kritik riktats mot överstyrelsens organisationsförslag. Jag kan dock icke finna, att den har rubbat förslagets huvudgrunder, sådana de kommit till uttryck i linje- och förgreningssystemet.

I tämligen många remissyttranden har ifrågasatts, att man skulle införa en tredje gren på *latinlinjen*, upptagande en lämpligt avvägd kurs i *matematik*. Denna fråga hölls öppen vid 1950 års riksdag. Såväl departementschefen som särskilda utskottet ansåg den dock förtjänt att ytterligare övervägas. Skolöverstyrelsen har nu i sin utredning kommit till negativt resultat. Antalet matematikstuderande på latinlinjen har sedan åtskilliga år varit i avtagande och skulle efter upprättandet av den allmänna lin-

jen av allt att döma i regel befinnas otillräckligt. Att under sådana förhållanden upptaga ämnet på timplanen skulle, anser överstyrelsen, alltför ofta visa sig vara en falsk förespegling, en falsk skylt.

Personligen delar jag överstyrelsens uppfattning, att en matematikgren på latinlinjen åtminstone för närvarande knappast kan få den bärkraft, som bör fordras för dess upptagande som fast beståndsdel av huvudorganisationen. Frågan ligger gynnsammare till i alternativorganisationen, där den allmänna linjen skulle ersättas med differentieringar av de båda andra linjerna och latinlinjen bör kunna påräkna en bredare rekrytering av olika intressetyper. En matematikkurs, som vore avpassad för en nyspråklig differentiering av latinlinjen, skulle möjligen kunna få en vidsträcktare användning och under vissa förutsättningar nyttjas även av lärjungar, som fortsätter studierna i latin. Frågan kan dock icke bedömas utan kännedom om det antal timmar, som kan ställas till ämnets disposition, den kurs, som skulle inhämtas, och de reduktioner, som måste ske i fråga om andra ämnen, då det ytterst är dessa faktorer, som bestämmer kursens dragningskraft på ungdomen. Först när skolöverstyrelsen inkommit med preciserat förslag rörande alternativorganisationen, torde förutsättningarna föreligga för det slutliga ställningstagandet till detta spörsmål.

I det läge, vari gymnasiefrågan befann sig år 1950, ansåg sig dåvarande departementschefen även böra lämna oavgjort, huruvida en kurs i latin borde inläggas jämväl i den allmänna linjen. Skolöverstyrelsen hade i sitt utlåtande över skolkommissionens betänkande icke ställt sig avvisande till en dylik kurs av begränsad omfattning, om därigenom kunde vinnas, att den allmänna linjen bleve lämplig som underlag även för juridiska studier. Juristutbildningssakkunniga håller dock före, att kravet på latinkunskaper för juridiska studier visserligen icke behöver ställas fullt så högt som på latinlinjen men likväl högre än vad som är möjligt att uppnå på den allmänna linjen, om denna skall väl betjäna de stora lärjungegrupper, som i övrigt väntas nyttja densamma. Överstyrelsen har på grund härav icke upptagit latin som obligatoriskt ämne på den allmänna linjen, och jag är beredd att även på denna punkt följa ämbetsverket. Huruvida det kan befinnas lämpligt att i annan form bereda latinet plats på denna linje, är en detaljfråga, som bör tagas under övervägande i samband med övriga spörsmål rörande timplanens detaljer.

En nyhet i organisationen är de av överstyrelsen från skolutredningens organisationsförslag övertagna s. k. orienteringskurserna, vilka är avsedda att ge lärjungar, som på gymnasiet icke mottager undervisning i visst ämne, en orienterande överblick över ur allmänbildningssynpunkt värdefulla delar av ämnet. Idén synes mig god, men kurserna ställer stora krav på läraren som popularisator även av avancerade partier inom sitt fack och hans förmåga att vinna kontakt med ett auditorium utan någon större fond av aktuella kunskaper i ämnet. Vissa kollegier och ämneskonferenser tvekar om värdet av orienteringskurserna, särskilt, vill det synas, när det gäller fysik och kemi på latingymnasiet. Det synes mig därför önskvärt, att kurser av detta slag först prövas inom ramen för de högre skolornas försöksverksamhet, så att gjorda erfarenheter om kursernas ändamålsenliga uppläggning och stoffurval kan ställas till ämneskonferensernas förfogande, när anordningen allmänt skall föras ut i praktiken. Möjligen kan dessa förarbeten medföra ett eller annat års uppskov med det obligatoriska införandet av några av kurserna.

Departementschefen har i övrigt icke funnit anledning att här ingå på tim- och kursplanernas många detaljfrågor, vilka genomgående är av den art, att det torde ankomma på Kungl. Maj:t att därom besluta. Det torde, anför departementschefen, icke heller vara nödvändigt att dröja vid överstyrelsens förslag i fråga om studentexamens anordnande. Prövningen av denna del av förslaget torde eventuellt böra anstå, tills alternativorganisationens differentieringar föreligger i fullt utformat skick.

Vad gäller frågan om bildningslinjernas utsträckning i tiden finner departementschefen i princip ingen anledning att ifrågasätta andra grunder för användningen och fördelningen av latinlinjen och reallinjen än dem som redan år 1927 tillämpades. Motsvarande organisationsfråga möter emellertid nu för första gången beträffande den allmänna linjen. Härom gör departementschefen följande uttalande.

Såsom skolöverstyrelsen framhåller, torde skillnaden i pedagogiskt hänseende mellan fyraårig och treårig studiegång vara mindre framträdande på denna linje än på de båda andra. Det bör icke heller förbises, att den relativt fylliga undervisningen om det nutida samhället i realskolans avslutningsklass torde ge ett bättre intresseunderlag för den allmänna linjens arbete och en säkrare grund för linjevalet än undervisningen i realskolans underliggande klasser, på vilka den fyraåriga allmänna linjen baseras. Då härtill lägges de sociala skäl, som i allmänhet motiverar de treåriga linjerna, måste jag beteckna de treåriga allmänna linjerna som särskilt starkt motiverade. Å andra sidan bör icke heller fyraåriga linjer vara uteslutna, i synnerhet på orter, där gymnasiorganisationen redan nu övervägande upptager fyraåriga linjer. Det gäller i dessa fall städer, där gymnasierna till alldeles övervägande del rekryteras av stadens egen ungdom; de tre bildningslinjernas likvärdighet torde dessutom bli mera uppenbar och påtaglig för lärjungar och målsmän, om de alla utgrenas från samma punkt i skolorganisationen och alla kan lova lärjungarna de fördelar i avseende på kursernas planläggning och arbetsbelastningen, som utgör den fyraåriga gymnasieformens huvudsakliga motivering.

Skolöverstyrelsens förslag till linjeorganisation för de särskilda läroverken upptager fyraårig allmän linje vid 24 läroverk på 12 orter och treårig allmän linje vid 24 läroverk på 23 orter. Vid återstående 24 läroverk (24 orter) skulle alternativorganisationen komma till användning och alltså endast latin- och reallinje finnas, kompletterade med vissa extra ämneskombinationer som ersättning för den allmänna linjen. Departementschefen anför i anslutning härtill följande.

Antalet läroverk utan fullständig allmän linje bleve icke obetydligt. Överstyrelsen har, bland annat med hänsyn till lärarbristen, icke räknat med att fullständig allmän linje skall upprättas, förrän antalet nybörjare i gymnasiet stigit till omkring 60, motsvarande helt fullsatta nybörjaravdelningar av de andra linjerna. Huruvida denna norm kan följas i framtiden, beror bland annat av värdet av de differentieringar, som skulle ersätta den allmänna linjen. Skolöverstyrelsen är i detta avseende optimis-

tisk, och det synes mig i varje fall mycket sannolikt, att en tämligen god ersättning för den sociala grenen skall kunna konstrueras för reallinjens lärjungar, medan en övergång från latinlinjen till den sociala grenen, såsom av överstyrelsens utredning framgår, icke är möjlig utan tyngande kompletteringar. Jag kan trots allt icke frigöra mig från en viss tvekan, huruvida icke allmän linje borde komma i fråga även vid något lägre sammanlagt lärjungeantal än skolöverstyrelsen förutsatt, åtminstone om antalet lärjungar, som önskar just denna linje, är särskilt stort. Så vitt jag kan se, skulle vid en sådan ökning av de allmänna linjernas antal de linjer, som tillkommer, nästan uteslutande komma att tillhöra den treåriga typen.

Tvekan kan vidare råda, huruvida icke jämväl vid flerlinjiga läroverk i ett eller annat fall en till indragning föreslagen linje skulle kunna hävda sig i den nya organisationen vid sidan av de av överstyrelsen föreslagna. Jag tänker exempelvis på de för närvarande fullsatta treåriga latinlinjerna i Kalmar och Karlstad, vilka till övervägande del mottaga lärjungar från smärre skolorter. Även på reallinjen finns ett par treåriga linjer, vilka på sin tid inrättades med hänsyn till de smärre skolorternas behov och måhända även efter gymnasiereformen skulle väl försvara sin existens.

Departementschefen, vars tvekan gäller huvudsakligen antalet treåriga linjer, framhåller emellertid vidare, att det icke är nödvändigt att nu taga definitiv ställning till dessa frågor. Om reformen i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag instundande läsår begränsas till första ringen av det fyraåriga gymnasiet och först med läsåret 1954/55 griper in på det treåriga, finnes tid till jämkningar.

Över huvud torde den linjeorganisation, som i år fastställes för de särskilda läroverken, icke kunna bli mer än ett provisorium. I och med att en tredje linje tillägges organisationen, står vi i ett helt nytt läge, för vars bedömande tillräckligt material saknas. De grundläggande besluten av olika myndigheter angående den allmänna linjens kompetensvärde saknas ännu i stor utsträckning. Målsmansopinionen har icke hunnit stadga sig och ännu mindre hunnit giva sig till känna. De kommunala myndigheterna har icke hörts och skulle, om frågan hade förelagts dem, ha mött alla de vanskligheter vid bedömandet, som följer av att erfarenheter av den tredje linjen ännu helt saknas.

Departementschefen finner det i nuvarande läge vara lämpligast, att avgörandet i fråga om linjeorganisationen åtminstone tills vidare träffas av Kungl. Maj:t.

En rent mekanisk tillämpning av den ena eller andra regeln lärer därvid icke komma i fråga. Hänsyn måste tagas till åtskilliga inverkanförhållanden, och i synnerhet måste beaktas, att studielägenheterna för ungdom från landsbygden och mindre skolorter icke bör beskäras utan tvingande skäl. Jag har intet emot att till dessa särskilda omständigheter lägga även den av skolöverstyrelsen starkt betonade omsorgen om organisationens stabilitet. Det synes mig emellertid med hänsyn till lärarbristen svårt att någon mera avsevärd tid vidmakthålla klart underfrekventerade linjer och med hänsyn till målsmännens intressen lika svårt att i längden förvägra upprättandet av en linje, som uppenbarligen önskas av stora målsmans-

grupper. Vad som vid varje särskild tidpunkt är möjligt och tillrådligt bestämmes i mycket stor utsträckning av lärarbristen, som tyvärr är en strängare herre nu än för några år sedan.

Under instundande läsår skulle den nya organisationen på grund av det successiva genomförandet endast till ringa del föras ut i praktiken. Av skäl, som skolöverstyrelsen närmare utvecklat, anser departementschefen det icke vara nödvändigt att denna gång höja anslagsberäkningen för de allmänna läroverken på grund av den planerade reformen.

Läroverkskommunernas förpliktelser i förhållande till ett allmänt läroverk är för närvarande i vissa fall knutna till en bestämd linjeorganisation, och kommunen har då ansetts ha skyldighet att hålla lokaler m. m. även för parallellavdelningar av dessa linjer. Om en ny linje skall inrättas vid läroverket, har däremot nytt åtagande brukat avfordras kommunen. Nödgas man räkna med en provisorisk linjeorganisation med ökad rörlighet under några år framåt, synes det, framhåller departementschefen, icke vara praktiskt, att kommunerna alltför snävt begränsar sina åtaganden gentemot läroverket. Städernas förpliktelser bör successivt ändras till att avse ett enligt gällande bestämmelser anordnat gymnasium, icke blott gymnasiet i dess tillfälliga linjeorganisation. Riksdagen synes nu böra föreskriva, att såsom villkor för upprättande vid visst läroverk av gymnasielinje, som icke ingår i läroverkets nuvarande organisation, skall gälla, att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla för läroverkets gymnasium erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för läroverket erforderlig vaktmästarpersonal.

Beträffande den år 1928 införda lyceiorganisationen framhåller departementschefen, att under senare år andra medel — såväl enhetsskolan som de i vissa folkskolor inbyggda realskollinjerna — försökts för vinnande av denna organisations ursprungliga syfte att med ett års tidsvinst föra fram lärjungar från folkskolans sjätte klass till studentexamen. Tiden torde vara inne att nu helt nedlägga lyceiorganisationen, men då den ingår i den av 1927 års riksdag beslutade läroverksorganisationen, synes riksdagens medgivande därtill böra inhämtas. Genom övergångsbestämmelser bör skäligen hänsyn tagas till de privatister, som eventuellt planlagt sina studier efter fordringarna på det nyspråkliga lyceet.

Avslutningsvis anför departementschefen följande beträffande gymnasie-reformen.

Av det anförda framgår, att jag kan godtaga skolöverstyrelsens förslag i vad avser gymnasiereformens bärande konstruktioner och i huvudsak även beträffande detaljerna, så långt dessa hittills blivit av mig prövade. Organisationsarbetet med övergångstidens gymnasium är dock ingalunda avslutat med den nu framlagda utredningen. Det återstår bland annat att undersöka vad som kan göras för att inom det nya gymnasiets ram pröva

de uppslag, vari skolkommissionens arbete resulterat. Vikten av att så sker framhölls av skolöverstyrelsen i dess utlåtande över skolkommissionens betänkande och underströks ytterligare av departementschefen i 1950 års skolproposition. Skolöverstyrelsen hänvisar på flera ställen i sin utredning till ännu olösta uppgifter av detta slag och tillkännager sin avsikt att senare framställa förslag. Även enligt min mening är det angeläget, att dessa planer målmedvetet fullföljs; det är, synes det mig, en av de viktiga förutsättningarna för att övergångstidens gymnasium skall kunna helt fylla sin mission i skolans utveckling.

Motioner.

I de likalydande *motionerna I: 429* och *II: 538* har hemställts, att riksdagen måtte uttala att kristendomsämnets ställning i gymnasiets tim- och kursplaner icke bör försvagas. I *motionen II: 534* har hemställts om ett riksdagens uttalande, att den av skolöverstyrelsen föreslagna reduktionen av antalet kristendomstimmar icke må äga rum.

I motionerna *I: 429* och *II: 538* har anförts bland annat följande.

Skälen för en ytterligare förstärkning av kristendomsundervisningen på reallinjen torde bäst sammanfattas genom återgivande av vad Svenska ekumeniska nämnden anför i skrivelse till chefen för skolöverstyrelsen och vad en reservant i frågan inom överstyrelsen framhållit.

Ekumeniska nämnden anför bland annat att inskränkningen av kristendomsundervisningen står i bestämd motsats till den grundsyn som hävdats av 1946 års skolkommission och som sedermera accepterats av Kungl. Maj:t och riksdagen. Kristendomsämnet är, som skolkommissionen i sitt betänkande gjorde gällande, mer än de flesta andra ämnen ägnat att vara instrument för den personlighetsdanning, som är skolans väsentligaste uppgift. Om kristendomsundervisningen verkligen skall kunna tjäna detta syfte, kräves det oundvikligen, att den redan nu knappt tillmätta tiden för kristendoms-kunskap icke ytterligare beskäres. Undervisningen i kyrkohistoria är ett viktigt moment både i skolans uppfostrande och i dess allmänbildande verksamhet: den ställer eleverna inför de stora gestalterna i kyrkans historia, och den ger dem kännedom om de andliga strömningar, som i stor utsträckning bestämt vårt släktes utveckling. Eleverna på reallinjen har behov av en kristen-humanistisk allmänorientering, fullt jämbördig med den som meddelas på gymnasiets övriga linjer. Kristendomsämnet är av den art att det bör ha samma utrymme på gymnasiets samtliga linjer.

Reservanten i skolöverstyrelsen framhåller att det visserligen bara gäller en gymnasielinje och en timme men att man måste erinra sig att reallinjen för närvarande hyser majoriteten av lärjungarna. Även om en del väntas i stället gå till allmänna linjen, om en sådan inrättas, är det troligt, att reallinjen förblir den största och den nya linjen främst kommer att konkurrera med latinlinjen. Erfarenheten från hittills nyinrättade gymnasier pekar tydligt åt att där bara en linje kan inrättas, detta kommer att bli en reallinje. För ett ämne, som redan har så få timmar som högst 2 i någon ring och i en ring bara 1 timme, är varje förlust mer kännbar än för flertimmarsämnena. Skrivämnenäna gör dessutom en vinst genom den skrivningstid, som är vart

och ett av dem anslagen. Hänsyn måste också tagas till den relativa försvagning kristendomsämnet led genom att det år 1928 ensamt bland alla läroämnen gjordes till icke examensämne. Plugg på examensämnena måste ske även på tid utanför lektionerna, men resonemang och diskussioner, som ofta kommer i fråga i humanistiska orienteringsämnena och särskilt i kristendom, måste nödvändigtvis lita till lektionstiderna.

I motionen II: 534 har givits uttryck åt liknande synpunkter.

I motionen II: 535 har hemställts, att riksdagen måtte uttala, att Kungl. Maj:t vid fastställande av det nya gymnasiet ämnes- och kursplaner måtte ge franska en starkare ställning än som föreslagits av skolöverstyrelsen. Motionären har anfört bland annat följande.

Just den omständigheten att vi av praktiska skäl nu göra engelskan till det nyspråkliga huvudämnet uppfordrar oss till att vaka över att den åstundade ökade kunnigheten att lära och framför allt tala engelska inte köpes till priset av en förträngning av kulturförbindelser, som för oss alltid varit synnerligen betydelsefulla och som även i framtiden förvisso bli för oss oundgängliga.

Så gott som enstämmigt ha de akademiska myndigheterna i sina yttranden över skolöverstyrelsens gymnasieförslag inskräppt den trängande nödvändigheten av att gymnasierna utrusta studenterna med förutsättningar att utan svårighet tillgodogöra sig litteratur på de tre språken. Humanister och naturvetare ha härvidlag hävdats samma bestämda mening. De flesta studenter — utom troligen flertalet av dem som ämnar välja den nya allmänna linjen — bli i vår tids uppskrivade konkurrens och med de ökade kraven på fackutbildning tvingade att studera vidare vid universitet eller fackhögskolor. Den opinion, som med sådan styrka framträtt bland universitets- och högskolelärare, kan inte negligeras. Den syftar lika mycket till studenternas som till samhällets bästa. De akademiska lärarnas erfarenheter gå alltmer deciderat i den riktningen, att antingen tvingas studenterna efteråt ta igen vad de borde ha fått inhämta i läroverken eller också avskärmas vårt land mer och mer från alla de impulsgivande inflytelserna från den franska kulturkretsen.

Man kan förstå — särskilt med hänsyn till det franska språkets svårighetsgrad — att tyskan näst efter engelskan gynnades när grundlinjerna för den nioåriga enhetsskolan drogos upp vid 1950 års riksdag. Inte minst i syfte att skapa en viss jämvikt mellan de germanska och de latinska kulturkretsarna fordrar emellertid konsekvensen att det nya gymnasiet i stället ger franskan desto större utrymme. Även om det tyvärr blir ett relativt fåtal som på detta sätt får lära sig franska — och i första hand bör det vara gymnasiernas uppgift att lära studenterna att ledigt förstå detta språk — är det främst på denna grupp, som omfattningen av vårt lands kulturrelationer ofrånkomligen hänger. Att dessa kulturrelationer i vårt eget lands intresse måste göras så allsidiga och vidsträckta som det står i vår makt kan aldrig nog starkt betonas. Därpå beror styrkan av de kulturinsatser, som vi själva kunna utföra både hemma och i det internationella samarbetet.

I motionerna I: 430 och II: 533 — vari yrkats att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att den av skolkommisionen förutsatta prövningen av frågan om samhällsläran som självständigt ämne vid

läroverken snarast möjligt kommer till stånd — har framhållits att skolöverstyrelsen i sitt förslag till undervisningsplaner för det omorganiserade gymnasiet bibehållit den gamla ordningen med samhällsläran som ett bihang till historieämnet; ämnet kallas historia med samhällslära. Motionärerna ha vidare anfört bland annat följande.

Det bör emellertid framhållas, att en uppdelning förordats i åtskilliga av de över promemorian avgivna remissyttrandena. Tillfogas kan att vid en av universitetskanslern förra hösten sammankallad konferens med bland annat de akademiska lärarna i statskunskap såsom deltagare uttalade dessa enhälligt, att samhällsläran så fort sig göra lät borde bli en självständigt skolämne. Enligt vår mening talar också flera skäl för en sådan lösning. Det ligger i sakens natur, att samhällslärens ställning stärkes, om ämnet blir självständigt. För både lärare och elever skulle samhällslärens stora betydelse framstå i klarare dager, och först därigenom skulle undervisningen vid läroverken kunna ge eleverna ett väsentligt bidrag till den av skolkommissionen efterlysta samhällskontakten. Vidare gäller att en uppdelning skulle medföra ett verkligt fixerat timantal för både historia och samhällslära, vilket skulle vara till fördel för båda ämnena och innebära en garanti för att det ena ämnet icke gynnas på det andras bekostnad.

Skolkommissionen har uttalat, att historiens och samhällslärens ställning till varandra bör prövas ytterligare, sedan bland annat lärarutbildningsfrågorna slutgiltigt utretts. Klarhet i dessa frågor torde inom en relativt nära framtid vinnas. Det är enligt vår mening av vikt, att den av skolkommissionen förordade utredningen snarast möjligt kommer till stånd och att skolöverstyrelsens nu föreliggande förslag i fråga om förhållandet mellan de båda ämnena icke utan vidare godtas som definitivt.

Till stöd för det i *motionen II:536* framställda yrkandet om utredning angående villkoren för inrättandet av kommunala gymnasier har anförts bland annat följande.

Den allmänna utvecklingen inom det högre skolväsendet aktualiserar frågan, huruvida inrättandet av nya kommunala gymnasier alltid är rationellt såväl med hänsyn till de kostnader detta kommer att medföra för staten som med hänsyn till lärarbristen och faran för att vi därigenom får mindre väl rustade läroverk.

Den differentiering av gymnasierna i en latin-, en allmän- och en reallinje, på högstadiet delade på två grenar var, som riksdagen i år går att fatta beslut om, kommer icke att kunna genomföras i sin helhet vid de mindre gymnasierna. Vid många av de medelstora gymnasier där den genomföres kommer den förmodligen att medföra att elevantalet på de olika linjerna och grenarna kommer att bli mycket litet — såsom klart framgår av de i fjolårets och årets propositioner angivna lärjungesiffrorna från de redan förstatligade eller nu till förstatligande föreslagna kommunala gymnasierna — och följaktligen kommer de där tjänstgörande lärarna icke att utnyttjas till fullo. Att inrätta kommunala gymnasier på orter, där tillräckligt stort rekryteringsunderlag av elever icke finnes för att genomföra det på tre linjer och sex grenar differentierade gymnasiet, kommer även att medföra att eleverna vid dessa gymnasier icke ges samma linjevals- och utbildningsmöjligheter, som de skulle ha haft vid ett större gymnasium.

Samma synpunkter kan anföras rörande specialrum och undervisningsmaterial. Även i dessa hänseenden kan kostnaderna bli så stora, att de smärre gymnasierna inte kan erbjuda samma möjligheter till effektiv undervisning som de större läroverken.

I nuvarande situation med stor brist på kompetenta lärarkrafter och med ständigt stigande anspråk på den hårt ansträngda statskassan synes det nödvändigt att statsmakterna uppställer regler för inrättande av nya kommunala gymnasier, så att i framtiden sådana ej tillskapas utan att de fyller ett på orten och ur allmän synpunkt rationellt ändamål. Givetvis måste syftemålet med dessa regler ej vara att hindra uppkomsten av nya gymnasier, där sådana med hänsyn till befolkningsutvecklingen och geografiska omständigheter uppenbart fyller ett behov, men väl att dessa på ett ändamålsenligt sätt inordnas i nätet av läroverk på ett för det allmänna minst kostsamt sätt.

Inrättande av vissa försöksgymnasier.

Behovet av gymnasieutbildning för enhetsskolans lärjungar.

Enligt de av 1950 års riksdag godkända riktlinjerna för det svenska skolväsendets utveckling är det avsett, att lärjungar i enhetsskolans nionde klass skall kunna välja mellan tre bildningslinjer, av vilka en, som brukar ges beteckningen 9 g, skall meddela teoretisk undervisning som grund för fortsatt utbildning på gymnasiet. Klass 9 g kan, om man så vill, betraktas som en till enhetsskolan förlagd första ring av ett fyraårigt gymnasium.

I de första av de skoldistrikt, som prövar enhetsskoleorganisationen, befinner sig en årskull lärjungar nu i klass 8. Från och med instundande läsår måste således klasser av typen 9 g inrättas för dem. Ett år senare — läsåret 1954/55 — måste egentlig gymnasieutbildning anordnas för dessa lärjungar.

Läsåret 1953/54 beräknas klass 9 g bli erforderlig i Burlöv, Hietaniemi, Lerum, Lillhärdal, Oland, Sura, Timrå, Vifolka, Åhus och Österåker samt inom delar av Skellefteå stads skoldistrikt. Lärjungeantalet i klass 9 i försöksskolorna beräknas detta år till 702, varav omkring 110 i 9 g.

Läsåret 1954/55 beräknas klass 9 g utom i dessa skoldistrikt förekomma i Laxå, Mörbylånga, Råneå, Skön och Svedala samt vid vissa skolor i Linköping och Stockholm. Lärjungeantalet i klass 9 beräknas då ha stigit till 1 519 och lärjungeantalet i klass 9 g till omkring 220.

Läsåret 1955/56 tillkommer Huskvarna, Lomma, Nederkalix, Sundbyberg samt vissa skolor i Hälsingborg och Stockholm. Lärjungeantalet i klass 9 beräknas detta år till sammanlagt 2 380 och antalet lärjungar i klass 9 g till omkring 345.

Skolöverstyrelsen föreslår, att undervisningen i 9 g skall kunna fullföljas vid särskilda treåriga försöksgymnasier eller vid försökslinjer, som förläggs till redan existerande läroverk. Där så befinnes lämpligt och önskvärt skall

även klass 9 g kunna inrättas vid gymnasiet, varvid lärjungarna får tillfälle till en obruten fyraårig studiegång på gymnasialstadiet.

I viss utsträckning torde lärjungar jämväl komma att övergå från enhetsskolans klass 8 till fyraåriga gymnasier av den traditionella typen. Sådant kan inträffa exempelvis om lärjunge på grund av föräldrarnas avflyttning från orten icke längre kan erhålla undervisning i enhetsskola. Kungl. Maj:t har den 19 januari 1951 för detta fall medgivit, att lärjunge, vilken vid slutet av vårterminen i åttonde klassen godkänts i samtliga de läroämnen, som förekommer i motsvarande klass av realskolan, och därvid erhållit medelbetyget Ba samt därutöver minst en betygsenhet, må åtnjuta samma rätt att övergå till första ringen av fyraårigt gymnasium som lärjunge i motsvarande klass av realskolan.

Försöksgymnasierna vid 1950 års riksdag.

I fråga om försöksgymnasiernas organisation vågade *departementschefen* i 1950 års proposition icke på frågans dåvarande stadium göra något bestämt uttalande men förklarade sig ense med skolöverstyrelsen om att dessa gymnasier beträffande studiegång och arbetsmetod borde i högre grad än gymnasieorganisationen i övrigt präglas av skolkommissionens idéer och förslag. Antalet gymnasielinjer måste dock de första åren begränsas; detta kunde medföra, att en dylik linje under en följd av år måste mottaga ungdom från enhetsskolor i skilda landsdelar.

Försöksgymnasiernas anknnytning till enhetsskolan måste enligt departementschefens tanke förmedlas av en klass av typen 9 g. På de dittills uttagna försöksorterna syntes denna klass automatiskt komma att organiseras inom enhetsskolan, och om försöken avlöpte efter beräkning, skulle således det mottagande gymnasiet endast omfatta klasserna 10—12. Det vore dock möjligt, att de i början avsevärda svårigheterna att ordna det inre arbetet efter skolkommissionens riktlinjer åtminstone i vissa fall kunde önskliggöra en centralisering av 9 g till det mottagande gymnasiet. Då försök även borde tillåtas efter riktlinjer, som mer eller mindre avveke från skolkommissionens, kunde det vidare tänkas, att under försökstiden lärjungar i enhetsskolan följt en lärogång, som stode närmare den nuvarande realskolans, så att de efter någon komplettering kunde vinna inträde vid de vanliga gymnasierna.

Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag förklarade sig ense med departementschefen om att de av departementschefen föreslagna försöksgymnasierna borde komma till stånd och ville kraftigt understryka, att upprättandet av försöksskolor på realskolestadiet måste anses innebära ett åtagande för statsmakterna att också sörja för att lärjungarna, när de lämnat enhetsskolan, skall få tillgång till fortsatta studier av den art, som den nuvarande realskolan förbereder. Efter att ha vägt de i diskussio-

nen åberopade skälen för de båda förläggningalternativen beträffande 9 g fann sig utskottet, som ansåg att klassen icke i princip borde utbrytas ur enhetsskolans ram, på frågans dåvarande stadium böra ansluta sig till vad departementschefen anfört.

I överensstämmelse med utskottets förslag fastslog riksdagen i nionde punkten av principbeslutet, att försök skulle anställas med särskilda till enhetsskolan anknyttande gymnasieformer.

Skolöverstyrelsens organisationsförslag: allmänna synpunkter.

De blivande försöksgymnasierna har två skilda uppgifter, som ibland kan vara svåra att förena, nämligen att ta hand om lärjungar, som genomgått enhetsskolan, och att pröva och förbereda gymnasiets definitiva anpassning till enhetsskolan. Ett grundvillkor för att de skall omfattas av målsmännens förtroende är, att lärjungarna i försöksgymnasierna kan förvärva i huvudsak samma kompetens som i ett vanligt gymnasium. Försöksgymnasierna måste därför ha samma slutmål som de traditionella gymnasierna. Detta sätter vissa skrankor för de organisatoriska experimenten, framhåller skolöverstyrelsen. Överstyrelsen bör dock bemyndigas att fastställa detaljorganisation och undervisningsplaner på sätt, som bäst tjänar försöksverksamheten, och denna verkets rätt att besluta organisatoriska avvikelser bör icke begränsas för snävt. Särskilt viktigt är, att försöksgymnasierna sättes i stånd att ta vara på och vidareutveckla den förmåga till ett mera självständigt och friare arbetssätt, som bör ha grundlagts i enhetsskolan.

Då intet försöksgymnasium behöver träda i funktion förrän under läsåret 1954/55, har överstyrelsen emellertid icke ansett det nödvändigt att redan nu utarbeta detaljerade organisationsplaner. Vad överstyrelsen föreslår är egentligen beslut om gymnasiernas antal och förläggning samt om det antal linjer de skall omfatta.

Skolöverstyrelsen tolkar därvid de nyss anförda uttalandena av departementschefen och särskilda utskottet så, att samtliga försöksgymnasier skall vara statliga. Det vore enligt överstyrelsens mening över huvud icke skäligt, att en kommun skulle bära kostnaderna för ett försöksgymnasium, som betjänar flera försöksdistrikt. Av samma skäl bör givetvis även försökslinjer, som upprättas vid befintliga statliga gymnasier, vara statliga.

Statskontoret förmenar åter, att statsmakternas utfästelser icke behöver innebära, att försöksgymnasierna nödvändigtvis skall vara statliga, och hänvisar till ett uttalande av statsutskottet vid 1952 års riksdag (nr 176, s. 7), enligt vilket ett kommunalt stadium normalt bör föregå upprättandet av ett statligt gymnasium. Motiven för denna ståndpunkt håller även i fråga om försöksgymnasierna, anser ämbetsverket.

Skolöverstyrelsen håller före, att mindre rigorösa n o r m e r bör tillämpas vid upprättande av försökslinje än vid upprättande av en vanlig gymnasielinje. Även om man i normala fall håller på att en ny gymnasielinje icke skall få upprättas vid lägre lärjungeantal än 15, borde 10 godkända inträdessökande med avgångsbetyg från enhetsskolans nionde klass kunna räcka för en försökslinje. För att detta antal skall uppnås, måste emellertid antalet lärjungar i 9 g vara större, då några lärjungar alltid måste beräknas övergå till läroanstalter av annat slag eller avgå till förvärvsarbete. Efter vissa överväganden kommer överstyrelsen till resultatet, att *en* försökslinje bör kunna anses motiverad vid ett underlag av minst 15 lärjungar i 9 g, *två* vid ett underlag av minst 26 och ett fullständigt gymnasium med *tre* linjer vid ett underlag av minst 47 lärjungar. På skolöverstyrelsen bör ankomma att avgöra, i vilken utsträckning lärjungar, som icke genomgått enhetsskolans högstadium, övergångsvis må intagas i försökslinje.

Statskontoret anser åter, att bestämmelserna i fråga om lärjungeantalet bör vara lika stränga för försökslinjerna som för andra linjer, bland annat med hänsyn till den rådande bristen på lärare.

Under den första tiden, då försökslinjerna ännu är tämligen glest fördelade, kan man enligt vad *skolöverstyrelsen* erfarit från försöksdistrikten vänta sig, att ganska många lärjungar skall övergå till gymnasium av vanlig typ, om sådant finnes väsentligt närmare hemorten. Alltför krävande behöver en sådan övergång enligt överstyrelsens förmenande icke bli, åtminstone icke under de närmaste åren. Å andra sidan får man icke bortse från att differenser beträffande undervisningsplanerna likväl finns och kan försätta lärjungar från vissa försöksdistrikt i ett ogynnsamt utgångsläge vid gymnasiestudierna, framhåller överstyrelsen. Rektor vid det mottagande gymnasiet bör därför helst förfoga över ett visst antal undervisningstimmar, som han i mån av behov kan disponera för lärjungarna från enhetsskolan. Anordningen är i princip densamma som skolkommisionens fria klass.

Statskontoret finner det tveksamt, huruvida åtgärder i av överstyrelsen åsyftad riktning behöver bli erforderliga. Därest medel likväl anvisas för ändamålet, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om ianspråktagandet.

Förläggningen av försöksgymnasier och försökslinjer.

Vid urvalet av de första försöksdistrikten togs icke någon hänsyn till problemet att bereda enhetsskolans lärjungar för dem avpassad gymnasial utbildning. I första rummet gällde det att få med kommuner av varierande struktur, vilka kunde erbjuda exempel på svårigheter av olika slag, som man måste förstå bemästra vid skolreformens genomförande. Detta har bidragit till en ur gymnasiesynpunkt oförmånlig lokalisering av försöksdistrikten. Av försöksdistrikten är nära hälften helt isolerade från varandra, för små att ensamma bilda underlag för försöksgymnasium och icke heller sammanförbara till grupper, som kan bilda underlag för ett gemensamt gymnasium.

De övriga distrikten kan emellertid sammanföras i fem grupper, som var för sig utgör acceptabelt underlag för ett särskilt försöksgymnasium eller för försökslinjer.

En sådan grupp av försöksdistrikt utgöres av de tre distrikten *Burlöv*, *Svedala* och *Lomma* i Malmöhus län. *Skolöverstyrelsen* föreslår, att ett treårigt statligt försöksgymnasium upprättas i Lund från och med budgetåret 1956/57 under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte fullständig inredning och möbelutrustning ävensom rektorsbostad eller motsvarande kontantersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal.

Därest gymnasiet anknöptes till folkskoleseminariet i Lund, vilket överstyrelsen anser vara att föredraga framför anknötning till samrealskolan i staden, torde det vara nödvändigt, att den pedagogiska ledningen handhaves av särskild studierektor. Denna fråga liksom vissa andra organisatoriska detaljer torde dock bära ytterligare övervägas.

Statskontoret hävdar, att försöksgymnasierna av organisatoriska, pedagogiska och ekonomiska skäl åtminstone i begynnelseskedet bör anordnas som linjer vid redan förefintliga högre allmänna läroverk eller kommunala gymnasier. Ämbetsverket har dock intet att erinra mot att anknötningen sker till ett folkskoleseminarium, om förhållandena i det särskilda fallet tala därför.

En annan grupp av sammanhängande försöksdistrikt utgöres av *Hietaniemi*, *Nederkalix*, *Råneå* och *Töre* skoldistrikt i Norrbottens län.

Skolöverstyrelsen påpekar, att redan de två skoldistrikt — *Hietaniemi* och *Råneå* — som först upptog försöksverksamhet, erbjuder underlag för en eller två gymnasielinjer från och med läsåret 1955/56. Därtill kommer sannolikt en viss tillströmning av lärjungar med realexamen från samrealskolorna i *Nederkalix* och *Överkalix* ävensom från kommunala realskolan i *Töre*. Om lokalfrågan får en tillfredsställande lösning, synes svårigheten att få kompetenta lärare vara den enda invändning, som kan resas mot det föreslagna försöksgymnasiet i *Nederkalix*. Kommunen har under hand förklarat sig beredd att ställa bostäder till förfogande för att stimulera lärartillgången — dock ej hyressubventionerade. Man har även ställt i utsikt kommunala stipendier för lärares fortbildning. Det må ock i detta sammanhang framhållas, att ett försöksgymnasium, även om det ligger i övre Norrland, kan tänkas locka till sig för försöksverksamhet särskilt intresserade lärare.

Överstyrelsen föreslår, att ett treårigt statligt försöksgymnasium upprättas i *Nederkalix* från och med budgetåret 1955/56 på samma villkor som i *Lund*.

Statskontoret avstyrker inrättandet av försöksgymnasium i *Nederkalix* bland annat med hänsyn till lärarbristen i övre Norrland.

En tredje grupp utgöres av *Njurunda*, *Sköns* och *Timrå* skoldistrikt i Västernorrlands län. De är samtliga belägna i grannskapet av *Sundsvall*, *Skön* och *Timrå* norr om staden, *Njurunda* söder om densamma. I *Sundsvall* finnes högre allmänt läroverk med för närvarande 953 lärjungar, kommunal flickskola med 355 lärjungar samt handelsgymnasium. En framställning från *Sundsvalls* stad att få bedriva försöksverksamhet med enhetsskola lämnades den 30 juni 1952 av Kungl. Maj:t utan åtgärd. I *Timrå*

finnes en samrealskola, som står under ombildning till enhetsskola. Läsåret 1950/51, då omorganisationen ännu icke hade påbörjats, var lärjungeantalet 286. För närvarande går 433 lärjungar i samrealskolan eller i de klasser av enhetsskolan, där två främmande språk läses.

Enligt skolöverstyrelsens beräkningar finnes underlag för en eller två försökslinjer redan från och med läsåret 1954/55. Både Sundsvalls stad och Timrå köping har förklarat sig intresserade av att erhålla försöks-gymnasium. Överstyrelsen finner det uppenbart, att ett försöksgymnasium för lärjungar från högstadiet av enhetsskolorna i Timrå och Skön bör upprättas från och med budgetåret 1954/55 men anser förlägningsfrågan ännu otillräckligt utredd. Ämbetsverket föreslår, att riksdagen likväl skall fatta beslut om inrättande av ett treårigt statligt försöksgymnasium i Sundsvallsområdet från och med nämnda budgetår under förutsättning, att vederbörande kommun åtager sig de vanliga förpliktelserna gentemot läroverket. Därjämte skulle riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, sedan vederbörande kommuner inkommit med ytterligare utredning, avgöra, huruvida ifrågavarande gymnasium från början skall förläggas till Sundsvalls stad eller, övergångsvis, till Timrå.

Statskontoret har intet att erinra mot att principbeslut fattas om inrättande av försökslinjer vid högre allmänna läroverket i Sundsvall.

Det fjärde försöksområdet utgöres av de i södra delen av *Stockholm* belägna distrikten Björkhagen, Nytorp och Västberga. *Skolöverstyrelsen* föreslår, att ett treårigt statligt försöksgymnasium från och med budgetåret 1955/56 upprättas i Stockholm på de vanliga villkoren.

Det femte försöksområdet utgöres slutligen av vissa delar av *Linköpings* stad samt *Vifolka* skoldistrikt i Östergötlands län. Försökslinjer torde ifrågakomma först läsåret 1955/56. Det ligger nära till hands att förlägga dem till högre allmänna läroverket i Linköping. Skulle av någon anledning detta ej låta sig göra, torde linjerna kunna anslutas till något av de båda folkskoleseminarierna i staden. Överstyrelsen framställer för närvarande intet förslag.

Bland de fristående försöksdistrikten finnes ett — *Lerums* skoldistrikt i Älvsborgs län — som visserligen ensamt för sig vore ett något osäkert underlag för ett gymnasium men som skulle kunna avsevärt bidra till rekryteringen av ett om några år erforderligt gymnasium för lärjungar från planerade enhetsskolor och inbyggda linjer i Göteborg.

Skolöverstyrelsen meddelar, att Göteborgs stad är intresserad av att få ett försöksgymnasium förlagt dit. För den planerade försöksverksamheten inom staden vore ett sådant gymnasium visserligen icke erforderligt förrän under läsåret 1956/57, men man är, enligt vad överstyrelsen erfarit, beredd att medverka redan från och med budgetåret 1954/55, om gymnasiet övergångsvis får mottaga lärjungar både från realskolan och enhetsskolan. Överstyrelsen kan för sin del godtaga förslaget att under övergångsåren vidga intagningskretsen men betraktar detta som en undantagsanordning. Det är enligt överstyrelsens mening viktigt, att antalet lärjungar från realskolan icke blir så stort, att gymnasiet förlorar sin karaktär av försöks-gymnasium. Av denna anledning kan ej gärna mer än *en* försökslinje komma i fråga, så länge eleverna från Lerum är de enda från enhetsskolan.

Överstyrelsen föreslår, att ett treårigt statligt försöksgymnasium upp-
rättas i Göteborg från och med budgetåret 1954/55 under förutsättning
att Göteborgs stad ikläder sig sedvanliga förpliktelser gentemot lärover-
ket.

Flertalet av de återstående försöksdistrikten ligger så till, att lärjungarna i regel kan företaga dagliga resor till redan förefintliga gymnasier. Efter omständigheterna kan de därvid övergå till fyraårigt gymnasium efter klass 8 eller till treårigt gymnasium efter klass 9 g.

Fyra av distrikten — *Lillhärda*l, *Laxå*, *Mörbylånga* och *Oland* — ligger dock alltför långt från gymnasieorterna för att dagliga resor skall vara möjliga.

Lärjungarna från dessa distrikt måste alltså inackorderas. De tre sista av dessa distrikt räknar med att kunna skaffa lärare med tillräcklig kompetens för undervisning i 9 g. Lärjungarna kan efter genomgången av denna klass fullfölja studierna antingen vid något av försöksgymnasierna eller eventuellt vid vanliga gymnasier närmare deras hemorter. För *Lillhärda*l är läget mera komplicerat, då kompetenta lärare för undervisning i 9 g torde komma att saknas, i varje fall i matematik och de naturvetenskapliga ämnena. De årligen högst 3 à 4 lärjungar från detta skoldistrikt, som kan antagas vilja fortsätta på gymnasiet, kan övergå till högre allmänna läroverket i Östersund, vilket enligt överstyrelsens förslag skulle vara utrustat med fyraåriga latin-, real- och allmänlinjer.

I statsrådsprotokollet har å s. 93 intagits en tabellarisk sammanställning av skolöverstyrelsens förslag beträffande linjeorganisationen vid de föreslagna försöksgymnasierna, till vilken sammanställning här torde få hänvisas.

Kostnaderna beräknas successivt stiga enligt följande tablå:

budgetåret 1954/55	kronor 83 000
» 1955/56	» 347 000
» 1956/57	» 757 000
» 1957/58	» 1 198 000

I dessa belopp ingår även kostnaderna för en enkel försökslinje i Linköping, som torde bli behövlig från och med läsåret 1955/56, och en likaledes enkel försökslinje i Hälsingborg, som väntas bli behövlig från och med läsåret 1957/58. I fråga om kostnadsberäkningens detaljer må hänvisas till handlingarna. Definitiva beräkningar kommer att framläggas i samband med anslagsäskandena för vederbörande budgetår.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

Om försöksgymnasierna skall väl fylla sina båda uppgifter att ta hand om enhetsskoleleverna för fortsatta studier och att förbereda gymnasiets anpassning till en blivande enhetsskoleorganisation, är det önskvärt, att de

erhåller en så självständig ställning, som omständigheterna medger. Allra bäst vore, om de kunde organiseras upp i försöksdistrikten i kretsen av arbetande enhetsskolor. I varje fall vore det icke lyckligt, om de helt splittades på försökslinjer, insprängda här och där i den gamla gymnasieorganisationen. Trycket från den äldre organisationen kunde då bli för starkt. Man måste befara, att isolerade försökslinjer, som växer upp i skuggan av en ansedd och väl utexperimenterad äldre organisation, förlorar alltför mycket av sin särart.

Skolöverstyrelsens förslag till en första organisation av försöksgymnasier fyller rätt väl de krav, som från dessa utgångspunkter måste ställas på den nya organisationen. Två av de nya gymnasierna, de båda i Stockholm och Nederkalix, skulle direkt anknyta till ortens enhetsskoleorganisation; ett tredje gymnasium — det som planerats för Skåne — tänkes närmast anslutet till folkskoleseminariet i Lund och skulle alltså stödja på en skolform, som står i god kontakt med försöksverksamheten. Statskontoret har visserligen avstyrkt förläggningen av ett gymnasium till Nederkalix med hänsyn till den rådande lärarbristen i övre Norrland, och denna invändning är i och för sig vägande, men behovet av ett försöksgymnasium i den barnrika Kalixbygden är så stort, att svårigheterna och riskerna enligt min mening måste tagas. Jag tillstyrker således, att försöksgymnasier upprättas i Nederkalix och Stockholm från och med budgetåret 1955/56 och i Lund från och med budgetåret 1956/57.

Att ett försöksgymnasium erfordras jämväl för Sundsvallsområdet och bör komma till stånd redan från och med budgetåret 1954/55, synes mig likaledes uppenbart. Redan de nuvarande försöksdistrikten Timrå och Skön norr om Sundsvall jämte de med dem samverkande kommunerna Hässjö och Indalsliden omfattar ett befolkningsområde på över 30 000 invånare och utgör enligt överstyrelsens beräkningar ett betryggande underlag för ett gymnasium med två bildningslinjer. Sundsvallsområdet i sin helhet kunde till och med uppbära två försöksgymnasier, om försöken med enhetsskoleorganisation i området gäves en däremot svarande omfattning.

Det nu aktuella förlägningsproblemet kompliceras emellertid av att försöksverksamheten från och med detta läsår utom distrikten norr om Sundsvall omfattar ett distrikt söder om staden, nämligen Njurunda. Förlägges gymnasiet till Timrå, bleve gymnasieungdomen från Njurunda, därest icke ett försöksgymnasium inrättas på närmare håll, nödsakad att färdas genom den närmast liggande gymnasieorten Sundsvall för att uppsöka försöksgymnasiet i Timrå drygt en mil norr om Sundsvall. Att åter organisera försöksgymnasiet som en del av högre allmänna läroverket i Sundsvall är förenat med avsevärda svårigheter, då detta läroverk redan är mycket stort och trångbott och försöksgymnasiet därtill åtminstone tills vidare icke komme att begagnas av stadens egen ungdom.

Jag nödgas i detta läge intaga samma ståndpunkt som skolöverstyrelsen och föreslår alltså, att riksdagen i år inbjudes att fatta beslut om upprättande från och med budgetåret 1954/55 av ett försöksgymnasium förlagt till Sundsvall eller dess grannskap och att Kungl. Maj:t samtidigt utverkar riksdagens bemyndigande att träffa det slutliga avgörandet i fråga om gymnasiets förläggning.

Det femte av skolöverstyrelsen föreslagna försöksgymnasiet har tänkts förlagt till Göteborg och skulle starta budgetåret 1954/55. Under-

laget för detta gymnasium utgöres de båda första åren endast av försöksdistriktet Lerum, som knappast ensamt för sig kan nöjaktigt rekrytera en gymnasielinje. Utvägen att övergångsvis fylla ut linjen med lärjungar från den nuvarande realskolan är icke ur alla synpunkter tilltalande, men jag vill icke motsätta mig, att den under en övergångstid tillgripes i begränsad omfattning, då gymnasiet redan två år senare synes kunna utbyggas till ett fullständigt försöksgymnasium för lärjungar från olika försöksskolor i Göteborgsområdet. Skolkommittén i Göteborg tänker sig det nya gymnasiet som en påbyggnad till någon av de existerande realskolorna i staden. Närmast skulle östra realskolan eller Burgården komma i fråga, vilkendera kan dock icke med säkerhet avgöras, förrän försöksorganisationen i Göteborg instundande höst tagit fastare former. Jag tillstyrker jämväl i detta fall principbeslut redan nu men förutsätter därvid, att Kungl. Maj:ts bemyndigas avgöra, huruvida och på vad sätt gymnasiet skall samorganiseras med annan läroanstalt.

Då försöksverksamhetens lyckosamma utgång i hög grad är ett riksintrasse, har jag förutsatt, att de fem nu aktuella gymnasierna organiseras som statsläroverk. Vederbörande kommun bör likväl åtaga sig de vanliga förpliktelserna gentemot dylika läroverk, nämligen att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom rektorsbostad eller motsvarande kontantersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dock att krav på rektorsbostad eller motsvarande kontantersättning icke torde böra uppställas, om läroverket anslutes till folkskoleseminarium. Därjämte synes det mig skäligt, att kommunen bidrager till den första uppsättningen av bibliotek och undervisningsmateriel. Ett belopp av 10 000 kronor synes väl avvägt, om det är fråga om ett helt nytt gymnasium; ett lägre belopp kan räcka, om försöks-gymnasiet inlemmas i ett redan välförsett läroverk. Även andra hänsyn måste tagas. Då försöksgymnasiernas anknytning till andra läroanstalter i vissa fall ännu icke kan fixeras, torde det böra läggas i Kungl. Maj:ts hand att, där så skäligen bör ske, nedsätta det belopp, som kommunen skall erlägga.

I fråga om storleken av det lärjungeunderlaget, som bör fordras för upprättande av en försökslinje, har statskontoret och skolöverstyrelsen var sin mening. Jag är väl medveten om att i lärarbristens tider skälen för statskontorets försiktigare ståndpunkt är starka men finner dock än starkare skäl för skolöverstyrelsens ståndpunkt. Redan med hänsyn till försökens gång torde det vara önskvärt, att lärarna får tillgång till en eller annan relativt lättskött klass, där de kan pröva metoder, som på experimentstadiet kräver en förhållandevis stor arbetsinsats av den enskilde läraren. Det för mig avgörande är dock hänsynen till lärjungarnas intresse: de försökningar statsmakterna i denna fråga har givit mälsmännen synes mig utsluta en alltför stark restriktivitet vid upprättandet av försökslinjerna.

Under de första åren kan det likväl icke hjälpas, att ett antal lärjungar ute i de spridda försöksdistrikten måste söka sig över till de äldre gymnasierna för att få en utbildning, som ännu icke tillhandahålles av något försöksgymnasium på rimligt avstånd från hemmet. Det är bland annat ovisst, huruvida någon latinlinje kan komma till stånd vid försöks-gymnasierna före budgetåret 1956/57. I vissa fall torde därför lärjungarna under övergångstiden med hänsyn till organisationen av hemtraktens gymnasier finna det fördelaktigast att övergå från enhetsskolans klass 8 till förs-

ta ringen av fyraårigt gymnasium. En sådan övergång kan i viss utsträckning motses redan instundande läsår. Alltför stora dimensioner torde den dock icke komma att få; skolöverstyrelsen kalkylerar för nästa läsår med summa 35 fall.

Jag har för avsikt att längre fram föreslå särskilda bestämmelser för övergången från enhetsskolan till gymnasier av äldre typ. Bland annat bör lärjungarna vid det mottagande läroverket beredas erforderlig hjälp med att inhämta de kursdifferenser, som till äventyrs kan finnas. Överstyrelsen ser i den av skolkommissionen föreslagna fria klassen ett lämpligt instrument för dylika kompletteringar. Omfattningen skulle dock tills vidare bli mycket begränsad. För nästa läsår beräknas ett totalbehov av cirka 700 lektioner, vilket ungefär motsvarar undervisningsskyldigheten för en lärare med full tjänstgöring under ett läsår. Medel för ändamålet torde kunna anvisas ur den i de allmänna läroverkens avlöningsstat upptagna posten för avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Jag ämnar längre fram, när föreskrifter skall meddelas om dispositionen av denna delpost, till Kungl. Maj:ts prövning anmäla denna fråga.

Skolöverstyrelsen förutsätter slutligen, att försöksgymnasierna vid behov skall kunna utbyggas med *avdelningar av klass 9 g*, men framställer intet formligt förslag därom. Av 1950 års skolproposition framgår, att man icke räknade med att klass 9 g skulle behöva centraliseras till försöksgymnasierna från några av de dittills uttagna försöksdistrikten. Denna uppfattning har förstärkts genom den nu framlagda utredningen. Jag saknar därför anledning att nu gå närmare in på frågan. Den kan väckas ånyo, om det längre fram skulle visa sig något mera påtagligt behov av arrangemanget. Tills vidare torde klass 9 g komma att ingå i samma skolenhet som ett gymnasium, endast om gymnasiet direkt bygger på ortens enhetsskola, och det ankommer då på de lokala skolmyndigheterna att besluta om klassens förläggning.

Personalstaterna för de nya gymnasierna torde få föreläggas riksdagen successivt under de år, som återstår innan gymnasierna träder i verksamhet.

Motioner.

I de likalydande motionerna *I: 428 och II: 537* har hemställts, att riksdagen måtte besluta att som villkor för upprättande av försöksgymnasier skall gälla att särskild linje skall omfatta minst femton elever. Till stöd för detta yrkande ha motionärerna anfört bland annat följande.

Särskilt vid nuvarande svåra brist på kompetenta lärarkrafter för gymnasiet anser vi det icke tillrädligt att vid försöksgymnasierna inrätta linjer med så ringa lärjungeantal som tio. Lärarbristen skulle därigenom komma att ytterligare försvåras till men för såväl försöksgymnasier som vanliga gymnasier. Man kan befara att undervisningens kvalitet till följd därav kan komma att sjunka.

Icke blott lärarbristen utan även bristen på lokaler samt kostnaderna för uppförande av dylika jämte kostnaderna för undervisningsmateriel talar i nuvarande läge mot en mildring av bestämmelserna angående lärjungeantal för upprättande av en gymnasielinje. Tvärtom bör särskilt nu tillses

att såväl lärare som lokaler och undervisningsmateriel i möjligaste mån till fullo utnyttjas.

Att upprättande av försökslinjer underkastas samma bestämmelser som upprättande av en vanlig gymnasielinje anser vi icke vara en restriktivitet så stark att statsmakternas försäkringar till målsmännen kan anses svikna. Däremot skulle en mildring av de normala bestämmelserna så att försöks-gymnasiets ringar bleve mera lättskötta än det vanliga gymnasiet innebära en privilegiering av försöksgymnasierna i förhållande till de vanliga gymnasierna. De erfarenheter försöksverksamheten på detta stadium kommer att ge skulle därigenom bli missvisande. Ett sådant förfarande bleve således stridande mot riksdagens år 1950 fattade principbeslut angående försöksverksamhet.

Utskottet.

Propositionen innebär ett fullföljande av förslag, som ur principiella synpunkter prövats av 1950 års riksdag. Enligt det då fattade beslutet skulle från tidpunkt, som senare bestämdes, en allmän gymnasielinje kunna inrättas vid de högre allmänna läroverken och i samband därmed en revision företagas av differentieringssystemet på gymnasiet högstadium, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje. Försök skulle vidare anställas med särskilda till enhetsskolan anknyttande gymnasieformer. I propositionen föreslås nu, att införandet av den allmänna linjen skall påbörjas läsåret 1953/54 och att de första försöksgymnasierna med anknytning till enhetsskolan skola upprättas läsåret 1954/55.

Den av departementschefen nu förordade organisationen av de tre bildningslinjer, som skulle förekomma inom gymnasiet, överensstämmer i huvudsak med den som i 1950 års skolproposition skisserades av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet. Var och en av linjerna skall alltefter ortsförhållandena kunna göras fyraårig eller treårig, i förra fallet med anslutning till realskolans näst högsta klass, i senare fallet med anslutning till den högsta klassen. Latinlinjen skall i de två högsta ringarna delas i en helklassisk och en halvklassisk gren, den allmänna linjen i en social och en språklig gren och reallinjen i en matematisk och en biologisk gren. Envar av dessa linjegrenar skall kunna upprättas på ett minimiunderlag av fem lärjungar. Latinlinjens helklassiska gren skall dock kunna anordnas redan om tre lärjungar anmält sig, och skolöverstyrelsen skall kunna medge jämkningar nedåt jämväl i övrigt, om särskilda omständigheter föreligga.

Utskottet biträder vad departementschefen sålunda föreslagit.

Departementschefen ingår vidare på ett par delproblem, som berördes redan i 1950 års proposition. Det ena gäller frågan, huruvida den allmänna linjen skall konstrueras med eller utan latin. Departementschefen kan icke tillstyrka, att detta ämne göres obligatoriskt på den allmänna linjen, men håller öppet, huruvida ämnet kan upptagas i annan form. Den andra frågan gäller matematikens ställning på latinlinjen. Ämnet skulle där för

samtliga lärjungar föras fram till en nivå ungefärligen motsvarande real-examen, men förslag har från olika håll framkommit, att en större kurs skulle göras tillgänglig. Departementschefen avvisar alternativet med en tredje, matematiskt orienterad gren av latinlinjen men utesluter icke, att en kurs av mindre omfattning skulle kunna ifrågakomma i de båda högsta ringarna i utbyte mot något av de där lästa ämnena. Prövningen av denna fråga måste dock enligt departementschefens uppfattning anstå, till dess samtliga förslag rörande organisationen av de högsta ringarna inkommit från skolöverstyrelsen.

Utskottet kan även i dessa frågor på ärendets nuvarande stadium ansluta sig till departementschefens ståndpunkt. Utskottet har därvid icke förbi-sett, att ett behov av förstärkt matematikundervisning torde kunna på-visas för vissa grupper av latinlinjens lärjungar. Den rådande lärarbristen, som är särskilt besvärande när det gäller gymnasiets matematikundervis-ning, gör det dock svårt att tillmötesgå önskemål, som omfattas endast av ett fåtal lärjungar. Utskottet förutsätter emellertid, att skolöverstyrelsen följer denna fråga med uppmärksamhet och, i den mån lärartillgången det medgiver, på bästa sätt tillvaratager lärjungarnas intresse av en för dem lämplig ämnesuppsättning.

Departementschefen ingår icke närmare på de särskilda läroämnenas ställning på timplanen. Vissa frågor av detta slag beröras däremot i motio-nerna.

Kristendomsämnets ställning avhandlas i motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534. Syftet med dessa motioner torde vara att förebygga en ifråga-satt reduktion av ämnets utrymme på reallinjens timplan. Utskottet vill med anledning av vad som förekommit erinra om att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kun-skapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skol-kommissionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möj-ligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete. Dess ställning på timplanen är dock, liksom andra ämnens, en avvägnings-fråga: intet kan läggas till utan att något annat, som också har värde, går förlorat. Utskottet anser sig kunna förutsätta, att frågan skall bli föremål för noggrann och allsidig prövning från Kungl. Maj:ts sida.

I motionen II: 535 påyrkas en förbättrad ställning för franskan. Skol-överstyrelsens förslag tilldelar franskan en god ställning på latinlinjens halv-klassiska gren och på den allmänna linjens språkliga gren samt höjer mi-nimikraven på reallinjen. Vad som därutöver kan åstadkommas är åter en avvägningsfråga, som bör prövas av Kungl. Maj:t i vanlig ordning.

Slutligen föreslås i motionerna I: 430 och II: 533 åtgärder i syfte att bereda samhällsläran ställning som självständigt läroämne vid läroverken. Ämnet ingår för närvarande i det mera omfattande skolämnet historia med samhällslära. Det är naturligt, att samhällsinstitutionerna ses mot historisk

bakgrund, men samhällsläran har även viktiga självständiga uppgifter. I gymnasiet liksom i andra skolformer bör ämnet enligt utskottets mening framför allt ges karaktär av en allmän orientering i det nutida samhällets växlande former och problemställningar och icke i högre grad bli en kurs i stats- och kommunalkunskap. Enligt vad utskottet erfarit pågår emellertid för närvarande under skolöverstyrelsens ledning försök angående samhällslärans ställning i realskolan och dess fördelning på de olika klasserna. För en tillfredsställande lösning av de med samhällslärans ställning förknippade frågorna äro dessa försök av grundläggande vikt; utskottet finner det angeläget, att liknande försök komma till stånd även på gymnasiestadiet. Då de hittills vunna erfarenheterna äro otillräckliga och, såsom motionärerna själva framhålla, vissa i detta sammanhang viktiga lärarutbildningsfrågor ännu stå öppna, synes tiden ännu icke vara inne för denna frågas prövning.

På grund av vad utskottet sålunda anfört torde ifrågavarande motionsvis framställda yrkanden icke böra föranleda någon särskild skrivelse till Kungl. Maj:t från riksdagens sida.

Enligt propositionen skulle samtliga nu förefintliga högre allmänna läroverk utrustas med minst två bildningslinjer och vid pass två tredjedelar med alla tre linjerna. Där lärjungetillströmningen icke räcker till för mera än två linjer, skulle latin- och reallinjerna normalt äga företräde. Den allmänna linjen skulle vid sådana mindre läroverk ersättas genom ökade differentieringsmöjligheter inom de äldre linjerna. Detaljförslag rörande dessa differentieringar föreligger visserligen icke ännu, men av förarbetena framgår, att det i varje fall torde vara möjligt att till latinlinjen ansluta en nyspråklig gren och till reallinjen en social och en nyspråklig sådan med i huvudsak samma inriktning som motsvarande grenar av den allmänna linjen.

Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle den allmänna linjen i regel icke upprättas vid ett läroverk, förrän lärjungeantalet i gymnasiets nybörjarklasser stigit till omkring 60, vilket motsvarar helt fullsatta avdelningar av de båda andra linjerna. Departementschefen hyser en viss tvekan, huruvida icke allmän linje borde kunna upprättas vid något lägre sammanlagt lärjungeantal, åtminstone om antalet lärjungar, som önskar just denna linje, är särskilt stort. I vad mån den av skolöverstyrelsen föreslagna normen i framtiden kan följas, beror enligt departementschefens uppfattning bland annat av utformningen och värdet av de differentieringar, som skulle ersätta den allmänna linjen.

I motionen II: 536 framhålles värdet ur pedagogiska och ekonomiska synpunkter av en fullständig organisation hos de gymnasier, som upprättas. De kommunala gymnasierna äro vanligen relativt små; när dylika gymnasier inrättas, bör det tillses, att de på ett ändamålsenligt sätt inordnas i nätet av läroverk på det för det allmänna minst kostsamma sättet. Mo-

tionärerna föreslå en utredning angående villkoren för inrättande hädanefter av kommunala gymnasier, så att dylika endast måtte inrättas, där de fylla ett rationellt behov.

Utskottet ansluter sig till departementschefens mening. Den allmänna linjen synes i motsats till de båda andra kunna någorlunda tillfredsställande ersättas med specialanordningar på högstadiet. Såvitt nu kan bedömas torde också de angivna grunderna för upprättandet av den tredje linjen i regel garantera, att lärarna vid de statliga läroverken bli väl utnyttjade, och detta torde successivt i ännu högre grad bli fallet, i den mån de stora årskullarna från senare delen av 30-talet och 40-talet rycka upp i gymnasieåldern och göra anspråk på utrymme inom gymnasieorganisationen. Utskottet vill dock framhålla, att vid bestämmandet av linjeorganisationen på de särskilda orterna skälig hänsyn bör tagas till målsmännens önskemål, så att en linje, som föredrages av ett mera betydande antal lärjungar, icke får stå tillbaka för en annan linje, som endast önskas av några få.

Med hänsyn till det stigande rekryteringsunderlaget torde en utvidgning av gymnasieorganisationen i dess helhet icke kunna undvikas under det närmaste årtiondet. Uppenbart är dock, att ansökningar om upprättande av nya kommunala gymnasier böra noggrant skärskådas icke blott med hänsyn till lärjungeantalet utan också med hänsyn till de arbetsmöjligheter i form av bibliotek och institutioner, som erbjudas lärare och lärjungar, och framför allt med tanke på tillgången på kvalificerade lärare för gymnasieundervisningen. Geografiska, sociala och ekonomiska synpunkter kräva dessutom beaktande. Självfallet bör intet gymnasium komma till stånd utan att det fyller ett på orten och ur allmän synpunkt rationellt ändamål. Ortsförhållandena äro emellertid så skiftande och tidsförhållandena så snabbt föränderliga, att det knappast kan vara lämpligt att en gång för alla uppställa regler för upprättande av kommunala gymnasier. Enligt utskottets mening är en fri prövning från fall till fall att föredraga, varvid utskottet förutsätter, att beslutet föregås av en ingående utredning genom överstyrelsens försorg. Utskottet föreslår på grund härav, att motionen II: 536 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Departementschefen påpekar, att i det nya läge, som uppkommer genom upprättandet av den allmänna linjen, material saknas för ett säkert bedömande i förväg av den ändamålsenliga linjeorganisationen på varje särskild ort och finner det därför lämpligast, att avgörandet i fråga om linjeorganisationen vid de särskilda läroverken åtminstone tills vidare träffas av Kungl. Maj:t. Utskottet finner det anförda skälet övertygande och kan jämväl ansluta sig till departementschefens ståndpunkt i fråga om valet mellan fyraåriga och treåriga linjer vid de särskilda läroverken, tidpunkten för den nya organisationens genomförande och de förpliktelser, som vederbörande kommun bör ikläda sig i samband med upprättandet vid ortens

läroverk av gymnasielinje, som icke ingår i läroverkets nuvarande organisation. Liksom departementschefen anser vidare utskottet, att den av 1927 års riksdag beslutade lyceiorganisationen nu kan nedläggas. På grund av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen under rubriken »Hemställan» i punkterna 1—4 framställda förslag.

Vad Kungl. Maj:t nu förordat i fråga om upprättande av försöksgymnasier överensstämmer väl med 1950 års principbeslut i ämnet och med de uttalanden, som därvid gjordes av dåvarande departementschefen och särskilda utskottet. Utskottet tillstyrker, att de fem av Kungl. Maj:t föreslagna försöksgymnasierna upprättas från tidpunkt, som av Kungl. Maj:t angivits.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall såsom villkor för upprättandet av de nya gymnasierna föreskrivas, att vederbörande kommun åtager sig de vanliga förpliktelserna gentemot gymnasiet, bland annat tillhandahållande av erforderliga undervisningslokaler för gymnasiet jämte inredning och möbelutrustning, samt därutöver ett engångsbidrag av 10 000 kronor för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek. Sistnämnda belopp skulle dock kunna nedsättas efter Kungl. Maj:ts bestämmande.

Utskottet har med tillfredsställelse funnit, att flera av de berörda kommunerna redan under utredningens gång förklarar sig redo att lämna sedvanliga bidrag till de nya gymnasierna. Försöksgymnasierna intaga dock en särställning, då de ingå som led i den av statsmakterna föranstaltade försöksverksamheten. En rättvis avvägning mellan statens och kommunernas uppoffringar är därför av största vikt. I vad mån för kommunen fördelaktigare villkor undantagsvis kunna ifrågakomma, undandraget sig för närvarande utskottets bedömande och bör i första hand prövas av Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet iakttaget här berörda förhållanden och, om så erfordras, framlägger de förslag, som därav kunna föranledas. I ärendets nuvarande läge anser sig utskottet böra tillstyrka riksdagen att biträda jämväl vad Kungl. Maj:t under punkterna 5—9 föreslagit.

De blivande försöksgymnasierna skulle komma till stånd först efter ett eller annat år. Lärjungarnas inträde där skulle föregås av ett linjeval inom enhetsskolans klass 9, vilken ännu icke i något fall har upprättats. Det är därför mycket svårt att nu förutsäga dessa gymnasiers dragningskraft och göra bindande uttalanden om deras linjeorganisation. Enligt departementschefens mening bör en alltför stark restriktivitet vid upprättandet av försökslinjerna vara utesluten med hänsyn till de försäkringar statsmakterna i denna angelägenhet givit målsmännen. Departementschefen har därför funnit övervägande skäl tala för den av skolöverstyrelsen företrädde uppfattningen, att 10 godkända inträdessökande med avgångsbetyg från enhetsskolans nionde klass borde kunna accepteras som underlag för en för-

sökslinje. I motsats härtill betonas i motionerna I: 428 och II: 537 starkare vikten av återhållsamhet på grund av bristen på lärare och lokaler samt de med undervisningen förenade kostnaderna. Upprättandet av linjer med så lågt lärjungeantal skulle dessutom enligt motionärernas uppfattning innebära en privilegiering av försöksgymnasierna, varigenom försöksverksamheten på detta stadium kunde bli missvisande. Motionärerna hemställa, att riksdagen måtte besluta att som villkor för upprättande av försöksgymnasier skall gälla, att särskild linje skall omfatta minst 15 elever.

Utskottet har tagit del av skolöverstyrelsens beräkningar rörande lärjungeantalet för försöksgymnasierna. Underlaget torde komma att växa tämligen raskt dels emedan nya försöksdistrikt numera huvudsakligen anordnas i geografisk anslutning till de redan förefintliga och dels emedan den starkare nativiteten under 1940-talet småningom torde komma att göra sig gällande. Där i något fall elevantalet i början kan väntas understiga 15, ha lärjungar med vanlig realexamen ansetts böra tills vidare mottagas. Då avdelningar med så lågt lärjungeantal som 10 vid försöksgymnasierna liksom vid de äldre gymnasierna endast i undantagsfall kunna väntas förekomma, har utskottet ansett sig böra biträda departementschefens förslag och avstyrka bifall till motionerna I: 428 och II: 537. Självfallet böra dock jämförelserna mellan resultaten i gymnasier av olika typ hänföra sig till avdelningar med någorlunda lika lärjungeantal.

Kungl. Maj:t torde, på sätt i propositionen under punkterna 10—12 föreslagits, böra erhålla riksdagens bemyndigande att fastställa linjeorganisationen jämväl för försöksgymnasierna samt att reglera vissa ännu öppna frågor rörande dessa gymnasiers förläggning och anknytning till allmänt läroverk eller folkskoleseminarium.

Utskottet vill slutligen giva till känna, att från dess sida intet är att erinra mot att den i de allmänna läroverkens avlöningsstat upptagna delposten för avlöning till övrig icke-ordinarie personal tages i anspråk för viss stödundervisning åt lärjungar, som från enhetsskolan övergått till annat gymnasium än försöksgymnasium, i överensstämmelse med vad departementschefen i detta avseende förordat.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 428 och II: 537,

1. godkänna de av departementschefen förordade grunderna för organisationen av de högre allmänna läroverkens gymnasier;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig anslutning till vad departementschefen förordat fastställa linjeorganisationen för de särskilda läroverkens gymnasier;

3. föreskriva, att såsom villkor för upprättande vid visst läroverk av gymnasielinje, som icke ingår i läroverkets nuvarande organisation, skall gälla, att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla för läroverkets gymnasium erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för läroverket erforderlig vaktmästarpersonal;

4. förklara sig intet ha att erinra mot att lyceiorganisationen vid de allmänna läroverken nedlägges;

5. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1954/55 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Göteborg* under villkor att Göteborgs stad åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

6. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1954/55 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Sundsvall eller dess grannskap* under villkor att vederbörande kommun åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

7. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1955/56 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Nederkalix* under villkor att Nederkalix kommun åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig

vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

8. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1955/56 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Stockholm* under villkor att Stockholms stad åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

9. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1956/57 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, skall successivt upprättas i *Lund* under villkor att Lunds stad åtager sig att dels tillhandahålla för gymnasiet erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för gymnasiet erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t bestämmer;

10. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa linjeorganisationen för de här ifrågakvarande försöksgymnasierna:

11. bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma förläggningssorten för det försöksgymnasium, som skall inrättas i Sundsvalls stad eller dess grannskap;

12. bemyndiga Kungl. Maj:t att för visst fall förordna, att försöksgymnasium skall vara organisatoriskt anknutet till allmänt läroverk eller folkskoleseminarium i orten.

B. att motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen II: 535 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 430 och II: 533 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionen II: 536 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsgård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Pålsson, Näsström, Hesselbom, Einar Persson, Birger Andersson, Ragnar Persson, Axel Andersson och Arrhén; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, Rubbestad, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Eriksson i Sandby, Johansson i Mysinge, Widén, Åkerström, Hoppe, Kyling, Jansson i Kalix, fröken Vinge och herr Blidfors.

Reservation

av fröken *Andersson*, herrar *Arrhén*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde, *Rubbestad*, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* och *Kyling*, vilka ansett att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 44, som börjar med orden »Kristendomsämnets ställning» och slutar med orden »Kungl. Maj:ts sida», bort ha följande lydelse:

»Kristendomsämnets ställning avhandlas i motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534. Syftet med dessa motioner torde vara att förebygga en ifrågasatt reduktion av ämnets utrymme på reallinjens timplan. Utskottet vill med anledning av vad som förekommit erinra om att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skolkommissionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete. Med hänsyn härtill finner utskottet de i motionerna framförda synpunkterna synnerligen beaktansvärda. Utskottet anser sig kunna förutsätta, att frågan skall bli föremål för noggrann och allsidig prövning från Kungl. Maj:ts sida.»

dels ock utskottets hemställan under B. bort ha följande lydelse:

»**B.** att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört;»